

DR. CZÉDLI-DEÁK ANDREA*

A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében

„a bünvádi ítélkezés nem abstract elvek keresztülvitelért, nem elméleti következetesség csillogtatásáért van szereve, hanem azért, hogy az anyagi igazságot szolgálja.”

Balogh Jenő

1. Előszó

A tisztességes eljárás alapvető biztosítója, hogy az ügyben eljáró bíró a vádelv esszenciáját adó törvényes vád eljárásjogi konzekvenciáit a bírósági eljárás valamennyi szakaszában levonja és az abból fakadó következményeket folyamatosan érvényesítse. A vádelv lényegét érzékletesen szemlélteti a római jog büntetőjogi szempontból releváns tételeinek egyik sarokköve, a „*nemo iudex sine actore*” formula, azaz a vádló vádja nélkül nincs bíró.¹ A vádelv kétségkívül a magyar büntetőeljárásnak is egyik garanciális alappillére, azonban gyakorlati érvényesülése nem jelenti a vádelvű (akkuzatórius) tárgyalási rendszer valamennyi lényegadó tulajdonságának teljes átvételét. Magyarország az inkvizitórius és az akkuzatórius rendszer között mondhatni félúton helyezkedik el, hiszen a nyomozást az anyagi igazság felderítését célzó „alapos és hivatalos vizsgálat” jellemzi,² míg a tárgyalási szakot a vád határozza meg a bizonyítási eljárás kereteinek kijelölésével.

Figyelemmel arra, hogy az első magyar büntető eljárási törvényben (1896. évi XXXIII. tc.) szabályozott vádtanács intézményétől eltérően hatályos eljárási jogunkból hiányzik az ún. köztes vád alá helyezési eljárás,³ amikor is a vád pontos tartalmát és kereteit a bí-

róság döntése jelöli ki,⁴ a vádhoz kötöttség nem lehet kőbevetett fogalom. A vád tárgya a bizonyítási eljárás eredményéhez képest módosulhat, ezért a bíró nincs szorosan kötve a vádhoz, nem pontosan a vád tartalmáról dönt: a vád pusztán a vita kezdetét jelenti.⁵

A terhelt eredményes védekezésének elengedhetetlen feltétele a vád pontos ismerete, tehát, hogy milyen tények, összefüggések és adatok alapján, milyen bűncselekmény miatt indítványozza a vádló a büntetőjogi felelősségre vonását.

A vád alapján készülhet fel arra, hogy milyen bizonyítást célszerű indítványoznia a bűnösséget és a minősítő körülményeket megalapozó vádirati bizonyítékok cáfolatára, vagy esetlegesen az enyhítő körülmények és a privilegizált eset alátámasztására.⁶

A vád mindazonáltal csak a bizonyítási eljárás kiindulópontja, amelyből a vádlott megtudja, hogy mivel szemben kell védekeznie, egyúttal körülhatárolja a tényeknek azon körét, amelyek valóságáról a bíróságnak döntést kell hoznia.⁷ A tisztességes eljárás szellemiségének fényében, a bíróság nem elégedhet meg pusztán a vádirat tartalmi helyességének leellenőrzésével; meg kell bizonyosodni a vádtól eltérő alternatív lehetőségek kizártságáról is.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a vád törvényességét érintő elméleti és gyakorlati problémákat, valamint hogy feltárja és érzékeltesse azokat az összefüggéseket, amelyek jobb megértésével hatékonyabban érvényesülhet a védelemhez való jog, egyben az ítélkező tevékenység időszerűsége is javítható a bírói döntések kellő megalapozottsága révén.

2. A vádelv és a törvényes vád viszonya

A vádelv lényege abban ragadható meg, hogy a büntetőeljárás megindulását egy a bíróságtól elkülönült hatóság kezdeményezi, majd a bíróság ezen szervezet

⁴ Kratochvíll Ferenc: *Vádemelés és vád alá helyezés*. 154. o. Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae. Tomus X., Tankönyvkiadó, Budapest, 1968. 145–157. o.

⁵ Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző Csoport: *A vád törvényességének vizsgálata*. 2013. www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_vad_torvenyessagenek_vizsgalata.pdf (a továbbiakban: Kúriai jelentés, letöltési idő: 2015. augusztus 10.) 16. o.

⁶ Herke Csongor: *Büntető eljárásjog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012. 27. o.

⁷ Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály: *A büntetőeljárási jog alaponaljai I*. Bába Kiadó, Szeged, 2006. 66. o.

* *Bírósági titkár, Szegedi Törvényszék*

¹ Kereszty Béla: *A vádelv története és szabályozása az első magyar Bp.-ben*. 302. o. Acta Juridica et Politica, Tomus XLI., Fascilus 1–40. (Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára) 301–313. o.

² Fantoly Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012. 13–14. o.

³ Kereszty: *i. m.* 312. o.

képviselőjének vádja alapján jár el, és hoz döntést a vádban konkrétan meghatározott személlyel szemben és cselekmény miatt. Ebben a rendszerben alapvetően a bíró az eljárási szabályok megtartása felett őrködik, tulajdonképpen passzív szemlélője a felek által felvett bizonyításnak.⁸ A vádelvű büntetőtárgyalás lényegében a vád és a védelem oldalán harcoló, egymás felett győzedelmeskedni akaró felek küzdelme, ahol a felek irányítják a bizonyítékok előterjesztésének folyamatát.⁹

A magyar büntetőeljárás a vádelvű rendszer fenti sajátosságait mindazonáltal csak részben vette át, mivel a bíró tényállás-felderítési kötelezettségéből adódóan a bizonyítási eljárás aktív irányítója azzal a megszorítással, hogy a bizonyítás kereteit a vádló által emelt vád szabja meg. Ez az eltérés abból adódik, hogy amíg az akkuzatórius eljárás az igazság kérdését le tudja azzal, hogy a feleknek a bizonyítás során egyenlő bánásmódot biztosít, addig a kontinentális jogrendszerben ténykedő bírót az objektív igazság kiderítésének célja vezérli.¹⁰

Már az 1900. január 1-jén hatályba lépett, a vegyes rendszer szellemiségében kimunkált és a vádelvet elsőként bevezető bünvádi perrendtartás is felhasználta mind a nyomozó, mind a vádrendszer elemeit, javarészt azonban a vádrendszernek engedett teret. Vizsgálat csak a vádló indítványában megjelölt tette nézve és csak az ezzel terhelt egyén vonatkozásában volt elrendelhető. Kimondta, hogy a bíró semmisség terhe alatt nem tehetett ítélet tárgyává olyan tettet, amely miatt a vádló nem emelt vádat.¹¹

A vádelv érvényesülése a hazai büntetőjogban 1900. január 1-jétől lényegében folyamatosnak tekinthető, még akkor is, ha az alapelvek között nem mindig szerepelt kifejezetten.¹² Lényege ma is abban érhető tetten, hogy a bíróság kizárólag vád alapján jár, e nélkül nem indulhat, és nem lehet folyamatban senki ellen büntetőeljárás.¹³ A vádelv irányt szab az eljárásnak, a funkciókat és feladatokat illetően kijelöli az egyes eljárási szereplők mozgásterét, amelyek azonban a gyakorlatban összerosódhatnak.¹⁴

A vádelv a törvényesség egyik legfőbb biztosítója,¹⁵ amelynek meghatározó eleme a bíróság mozgásterét behatároló törvényes vád.¹⁶ A vád meghatározza a bi-

zonyítási eljárás és az ítélet kereteit, ezért lényegében a vádlott számára biztosítékot jelent. A vád törvényességének vizsgálatakor tehát szem előtt kell tartani a tisztességes eljárás követelményét,¹⁷ valamint a vádelv – Alkotmánybíróság által meghatározott és az eljárás minden szakaszában feltétlen érvényesülést kívánó – három elvi jelentőségű tételét: a perbeli funkciók megosztását, a vádló váddal való rendelkezési jogát és a bíróság vádhoz kötöttségét.¹⁸

A vádelv és a vád törvényességének viszonya a fentiekhez képest akként határozható meg, hogy a törvényes vád egy a vádelv tartalmi elemein átívelő híd, összekötő kapocs, amelynek szellemisége át kell, hogy hassa az egész bírósági eljárást egészen a vádemelés-től az ítélet meghozataláig.

3. A törvényes vád fogalma

A vád a nyomozás eredményeként felderített tények mérlegelésének eredőjeként kialakított jogi álláspont a vádlott büntetőjogi felelősségre vonhatóságával kapcsolatban, amely beindítja a bíróság működését. A Btk.-ban foglalt absztrakt büntetőigénnyel szemben konkrét büntetőigényként jelenik meg azáltal, hogy nevesíti a vádlott személyét, az eljárás tárgyává tett magatartást és a vádformulát, vagyis a cselekmény jogi megítélését.¹⁹ A törvényes vád ehhez képest koncentráltabb fogalom, amely jellemezhető úgy is, mint a bírósági ítélezés „*conditio sine qua non*”-ja.²⁰ Más megfogalmazásban, a törvényes vád a büntető igazságszolgáltatás egyik központi attribútuma, hiszen kijelöli azokat a kereteket, amelyekben belül a bíróság a vádlott büntetőjogi felelősségéről határoz. „A törvényes vád léte és tartalma elkerülhetetlen feltétele a bírósági eljárás megindításának és folytatásának, továbbá kikerülhetetlen tartalmi kerete – mind személyi mind tárgyi vonatkozásban – a bíróság érdemi döntésének.”²¹

A törvényes vád fogalmát a 2006. évi LI. törvény emelte be büntetőeljárás törvényünk rendelkezései közé, amelyet vegyes fogadtatás övezett. A szakirodalom egy része úgy vélte, hogy nem szükséges a törvényi fogalom meghatározása, hiszen az Alkotmánybíróság és a bírói gyakorlat már világosan kimunkálta azokat az elveket, amelyek alapján a vád törvényessége elbírállható, míg mások a törvényi fogalom garanciális jelentőségét méltatták.²² A módosító törvény miniszteri indokolása kiemeli, hogy bár a törvényes és megalapozott vád az eljárás bírósági szakaszának központi kérdése és annak egyes fogalmi elemeit az ítélezési

⁸ Hacker Ervin: *A magyar büntetőeljárásjog rövid vázlat. Alapelvek.* In: Tóth Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjogi olvasókönyv.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 46. o.

⁹ Fantófy: *i. m.* 27. o.

¹⁰ Fantófy: *i. m.* 19. o.

¹¹ Kereszty: *i. m.* 312. o.

¹² Majoros Tímea: *A törvényes vád problematikája.* TDK dolgozat.

www.jogiforum.hu/files/publikaciok/majoros_timea-a_torvenyes_vad_problematikaja%5Bjogi_forum%5D.pdf (letöltési idő: 2015. augusztus 05.) 7. o.

¹³ Cséka Ervin: *Korszerűsítő alapelvek a büntetőeljárásban.* 105. o. Acta Universitatis Szegediensis de József Attila Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII., Fascilus 1-25. Emlékkönyv dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, 1998, 103–120. o.

¹⁴ Majoros: *i. m.* 7. o.

¹⁵ Pásztor István: *Problémák a vádelv gyakorlati érvényesülése köréből.* 1. o. Ügyészségi értesítő XV. évfolyam

¹⁶ Sztancs Edit: *A törvényes vád – mint a büntetőeljárás elengedhetetlen feltétele.* 35. o. Ügyészek Lapja, 2011/5. Különszám. 35–41. o.

¹⁷ Kúriai jelentés: *i. m.* 10–11. o.

¹⁸ 14/2002. (III. 30.) AB határozat

¹⁹ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004. 132. o.

²⁰ Fenyvesi Csaba: *Gondolatok a büntetőeljárás új alapelveiről és mellékszereplőiről.* 101. o. Jura, 2004/1. 101–109. o.

²¹ Fenyvesi et al.: *i. m.* 90. o.

²² Belovics Ervin: *A vád törvényessége (habilitációs tézis)* www.jak.ppke.hu/uploads/articles/12081/file/T%C3%A9zis.pdf (letöltési idő: 2015. július 30.) 8. o.

gyakorlat, valamint a 14/2002. (III. 20.) AB határozat is összefoglalta, alapvető érdekek fűződnek ahhoz, hogy a vád törvényességének minimális feltételeit a jogbiztonság érdekében törvényi rendelkezés is szabályozza.²³

Bócz Endre a törvényi fogalom meghatározása iránti igény mögött egy az ügyészség és a bíróság megítélése közötti nézetkülönbséget vélt felfedezni, amely azon alapult, hogy az ügyészség a vád tárgyának azokat a tényeket tekintette, amelyeket jogilag is értékelt, míg a bíróság a vádiratban szereplő minden olyan tényt, amely miatt az ügyész nem mellőzte a vádemelést.²⁴

A vád törvényessége egyrészt a vádirattal szemben támasztott azoknak a tartalmi követelményeknek a minimuma, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a büntetőeljárás bírósági szakasza meginduljon, és a bíróság az eljárást lefolytathassa. Bócz Endre szerint ugyanakkor a Be. 2. § (2) bekezdése nem a vád törvényességének kritériumait, hanem csak az eljárásjogi előfeltételeit foglalja össze. A vád törvényességét nem pusztán a benyújtott vádirat alapján, hanem az egész bírósági eljárás során formálódó tartalma alapján kell vizsgálni. A vádirat bár valóban a bírósági eljárás alapja, azonban annak kerete a lefolytatott bizonyítás eredményéhez képest változik, és a végindítványban ölt testet. A vád pontos tartalmának kimunkálását az ügyész aktív és szakszerű tevékenysége determinálja a kontradiktórius tárgyalás keretében.²⁵ A törvényes vád így nemcsak a vádirat törvényességére vonatkozik, hanem az ügyész további perbeli cselekményeinek, így a vádbeszédnek is kritériuma.²⁶

A törvényes vád fogalmának elemzése kapcsán kiemelendő, hogy az alaki és egyben tartalmi követelményeket is magában foglal. Alaki kritériuma, hogy a bírósági eljárás lefolytatását vádlói jogosultsággal rendelkező személy kezdeményezze, így közvádra üldözendő bűncselekmények esetén általában az ügyész, magánvádas eljárásban a magánvádló, míg törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén a pótmagánvádló döntsön a vádemelésről. A Be. 2. § (2) bekezdése emellett definiálja a törvényes vád minimális tartalmi követelményeit is, amely szerint a vádemelésre jogosultnak a vádban meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt kell a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményeznie. A bírósági eljárást működésbe hozó kifejezett akarat, azaz a vádolás a vádirat, a feljelentés, illetve a vádindítvány bírósághoz történő benyújtásával teljesül.²⁷ A vádirathoz hasonlóan a feljelentésnek és

a pótmagánvádnak is meg kell felelnie a törvényes vád minimális tartalmi elvárásainak.²⁸

A törvényes vád bármely fogalmi elemének hiánya esetén a vád nem tekinthető törvényesnek, tehát az a bírósági eljárás megindítására alkalmatlan. Ettől eltérően, amennyiben a vádirat kizárólag a törvényes vád fogalmi körébe nem sorolható hiányosságban szenved, a vádirat kellékhianyos. Ilyen hiányosság a jogi minősítés elmaradása, a bizonyítékok felsorolásának elmulasztása, a hatásköri és illetékességi szabályok meg nem jelölése, illetve a tárgyalásra idézendők és értesítendők felsorolásának kihagyása. A törvényes vád minimális feltételei ilyenkor teljesülnek, azonban az ügyész megsérti a vádemelés törvényes alakszerűségeit.²⁹

4. A nem törvényes és a megalapozatlan vád közötti különbség

Háger Tamás szerint a nyomozás egyik célja vitathatatlanul a törvényes vád alapjainak megteremtése,³⁰ amely során a büntetőjogi felelősségre kiható tényeket kell tisztázni. A felderítendő tények köre természetesen attól is függ, hogy mely bűncselekmény képezi az eljárás tárgyát. A nyomozásnak tehát minden a büntetőjogi felelősség elbírálása szempontjából jelentős tényre ki kell terjednie. Belovics Ervin álláspontja szerint a nyomozás nem szorítkozhat a vádemeléshez „elengedhetetlenül” szükséges bizonyítékok beszerzésére. Az ügyésznek kötelessége a büntetés kiszabásakor jelentőséggel bíró alanyi és tárgyi tényezőket megalapozó tényeket alátámasztó bizonyíték beszerzéséről is gondoskodni.³¹

Érdeemes ezért vizsgálat tárgyává tenni, hogy a nyomozás során elkövetett törvénytelenéseknek van-e bármilyen kihatása a vád törvényességére. Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a vádemelést megelőző szakasz (nyomozás) esetleges hiányosságai a vád törvényességét nem érintik, az kizárólag a benyújtott vád alapján vizsgálandó. Ennek indoka abban keresendő, hogy ha a törvényes vád követelménye kapcsán a bíróság a vádelőkészítést is figyelembe venné, úgy lényegében hivatalból felülbírálná az ügyész vádemelésről való döntését, amire törvényi lehetősége nincsen. A bíróság kizárólag a benyújtott vád eljárásra való alkalmasságát értékelheti,³² a vád anyagi jogi megalapozottsága ilyen szempontból közömbös. Annak

²³ 2006. évi L. törvény miniszteri indokolása

²⁴ Belovics: i. m. 8. o.

²⁵ Bócz Endre: *Valóban a vád törvényességének fogalma volt a tisztázatlan?* 262. o. Magyar Jog, 2008/5. 257–266. o.

²⁶ Bérces Viktor László: *A védői szerepek értelmezésének kérdései – különös tekintettel a büntetőbíróság előtti eljárásokra.* Budapest, 2012. www.jak.ppk.hu/uploads/articles/12332/file/B%C3%A9rces%20Viktor%20_leadott%20PhD%20dolgozat_.pdf (letöltési idő: 2015. augusztus 03.) 201. o.

²⁷ 1/2007. BK vélemény A/I. pont

²⁸ Holé Katalin – Kadlót Erzsébet (szerk.): *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. I. kötet.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 288. o.

²⁹ Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog.* HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013. 50. o.

³⁰ Háger Tamás: *Az ítélleti tényállás megalapozottságával kapcsolatos egyes kérdések a büntetőperben.* 2. o. Jogelméleti Szemle, 2013/1. 1–15. o.

³¹ Belovics: i. m. 4–5. o.

³² EBH 2011.2299.

sincs relevanciája, hogy a vád benyújtását egyáltalán megelőzte-e nyomozás (különben pl. nem volna helye a vád kiterjesztésének), a nyomozás és a vádemelés eljárásjogi szabályait betartották-e,³³ továbbá, hogy a vád törvényesen beszerzett és ellenőrzött bizonyítékon alapszik-e.³⁴

Gellér Balázs tanulmányában arra kereste a választ, hogy amennyiben a vád túlnyomó részben a bizonyítási szabályok megszegésével, vagy jogellenesen beszerzett bizonyítékokon alapul, a vád ettől függetlenül tekinthető-e még törvényesnek, és az alkalmas-e arra, hogy a bírósági eljárás alapját képezze. A szerző szerint „a vádnak tartalmaznia kell azt az ügyészi meggyőződést, hogy a bizonyítékok alkalmasak a vádlott bűnösségének kétséget kizáró bizonyítására”,³⁵ ezért kizárja a fel nem használható bizonyítékokon alapuló vád törvényességét. Hangsúlyozza, hogy a megalapozott vád a törvényes vád fogalmának része, ezért csak a megalapozott vád lehet törvényes.³⁶ Meggyőződése alapján a vád nemcsak akkor alkalmatlan a bírósági eljárás lefolytatására, ha nem felel meg a törvényes vád Be.-beli fogalmának, hanem akkor is, ha a Be.-ben meghatározott egyéb tartalmi követelményeket, azaz a vádiratra vonatkozó előírásokat sem elégíti ki. Álláspontja szerint amennyiben a vád a bizonyítékok felsorolását nem tartalmazza, vagy a felsorolt bizonyítékokat valamely ok miatt ki kell rekeszteni, úgy a vád nem törvényes. Annak a lehetőségét is elveti, hogy a bíróság a tárgyaláson felvett bizonyítással pótolja ezeket a hiányosságokat, ugyanis a bíróság ily módon nyomozati tevékenységet végezne, amelyből kifolyólag sérülne a tisztességes eljáráshoz való jog és az eljárás feladatok megoszlásának elve.³⁷

Az előbbi szemléletmód mindazonáltal olyan további többletkövetelményt támaszt a törvényes vád fogalmát illetően, amely sem az eljárás törvény szövegéből sem annak szellemiségéből nem következik. A Be. körülírja a törvényes vád egyes fogalmi elemeit, amelyek között nem szerepel, hogy az azt megalapozó bizonyítékokat a bíróságnak a bizonyítási eljárás lefolytatása előtt mérlegelnie kellene. A vád törvényességének követelménye azt az elvárást fejezi ki, hogy a

³³ Ugyancsak eltérő álláspontok kialakulásához vezetett az a joggyakorlati probléma, hogy amennyiben az ügyész a már megszüntetett nyomozást követően a nyomozási bíró nyomozás folytatását elrendelő határozata hiányában emel vádat, az törvényesnek minősül-e. Megítélésem szerint a törvényes vád Be. 2. § (2) bekezdés szerinti fogalma erre a kérdésre megadja a választ, ugyanis az világosan kijelöli a bíróság vizsgálódásának kereteit. Nem lehet természetesen figyelmen kívül hagyni azt, hogy amennyiben az eljárás nyomozati szakaszában nyilvánvaló eljárás szabálysértés történt, az kihatással lehet a későbbi bizonyítási eljárás törvényességére. Az a bizonyíték ugyanis, amelyet az ügyész valamely törvénytelenül lefolytatott nyomozati cselekmény útján szerez be, a „mérgezett fa gyümölcsének” tekintendő, és az sem a vád megalapozottságának alátámasztására, sem az ítéleti tényállás megalapozására nem használható fel. A konkrét problémára vetítve a kérdést, a nyomozás elrendelése nélkül, „törvénytelenül” továbbfolytatott eljárás kihatása legfeljebb annyi lehet, hogy az ily módon beszerzett bizonyítékot ki kell rekeszteni a bizonyítékok közül, ez azonban a vád törvényességét érdemben semmiképpen nem befolyásolja.

³⁴ EBH 2014. B.17.

³⁵ Gellér Balázs József: *A vád törvényességének egyes aspektusai*. 460. o. Jogtudományi Közlöny, 2011/9. 459–467. o.

³⁶ Gellér: *i. m.* 459–461. o.

³⁷ Gellér: *i. m.* 462. o.

védelem a vád kereteinek ismeretében fel tudjon készülni a vádban foglalt tények cáfolatára, és tisztában legyen azzal, hogy a vádló a vádlott mely cselekménye miatt indítványozza a büntetőjogi felelősségre vonást. Ehhez képest a vádat alátámasztó bizonyítékok felhasználhatósága, bizonyító ereje és hitelessége csak abban a kontextusban vehető figyelembe, hogy kellő alapot adnak-e a vádban foglaltak alátámasztására, a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítására. Amennyiben nem áll rendelkezésre kellő számú és bizonyító erejű jogszerűen beszerzett bizonyíték, és a tárgyalás eredményéhez képest sem lehet korrigálni a nyomozati eljárás során vétett hibákat, úgy a vád megalapozatlan lesz, ezért a vádlottat fel kell menteni. A vád megalapozatlansága azonban semmiképp sem azonosítható a vád törvényteleniségével, hiszen a megalapozatlanság kizárólag arra adhat okot, hogy a bíróság a vádban foglaltakkal ellentétes következtetést vonjon le a vádlott büntetőjogi felelőssége kapcsán. A nyomozás elégtelenségének következménye lehet a vád alaptalansága, ami azonban nem azonosítható annak törvényteleniségével.

Mindebből következően messzemenőig helyeselhető az a bírói gyakorlat, miszerint a vád törvényességét a vádemelést megelőző szakasz (nyomozás) esetleges hiányosságai nem érintik,³⁸ az elkövetett eljárási szabálysértések nem vezethetnek a törvényes vád hiányához. A vád törvényessége szempontjából annak ténybeli megalapozottsága – bizonyítékokkal kellően alátámasztottsága – közömbös, ez a büntetőper érdemi kérdése.³⁹

5. Alaki legitimáció

A vádemelés jogosultsága alapvetően az ügyész illeti meg, azonban a törvényben meghatározott esetekben a magánvádló vagy a pótmagánvádló képviseli a vádat. Nem törvényes a vád, ha a sértett olyan esetben lép fel magánvádlóként, amikor a törvény ezt nem teszi lehetővé, vagy a pótmagánvádló a törvényi feltételek hiányában nyújt be vádindítványt. A pótmagánvádló fellépése perjogi lehetőségeinek vizsgálatán túl minden esetben mérlegelni kell azt is, hogy a vád tárgyává tett egyes bűncselekmények konkrét törvényi tényállása alapján az adott ügynek van-e a büntetőjogi igény érvényesítésére jogosult sértettje, ekként helye van-e pótmagánvádló előterjesztésének.⁴⁰

Róth Erika a törvényes vád, ezen belül az alaki legitimáció fogalmi körébe vonja azt is, „hogy az ügyész és a bíróság, amely előtt vádat emel, hatáskörrel és illetékességgel rendelkezzen a konkrét ügyben.”⁴¹ Belovics Ervin ezzel szemben úgy érvel, hogy a hatás-

³⁸ Lásd: 32. lj.

³⁹ EBH 2012. B.31.

⁴⁰ BH 2012.31. Itt jegyzendő meg az is, hogy a bíróság a sértett fogalmát a Be. 51. § (1) bekezdéséhez képest megszorítóan értelmezi.

⁴¹ Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*. Complex Kiadó. Budapest, 2007. 251. o.

köri és illetékességi szabályok megsértésével történő vádemelés esetén eljárási szabálysértés folytán az ügyet át kell tenni a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz, amely a vád törvényességét természetesen nem érinti. Megjegyzi azt is, hogy amennyiben az általános ügyész emel vádat a fiatakorúak ügyésze vagy a katonai ügyész helyett, a bíróságnak a vád kellékhianyossága miatt a hiányosság pótlására kell felhívnia, és amennyiben ez nem történik meg, az eljárást a bíróságnak meg kell szüntetnie.⁴² Nézetem szerint ez utóbbi álláspont a helyes, mivel ha az ügyész a hatásköri és illetékességi szabályok megszegésével tévesen nem az ügyben eljárni jogosult bíróság előtt emel vádat, úgy a vád még vádlói jogosultsággal rendelkező személytől származik, így az alaki felteteleknek mindenben megfelel.

Érdemes felhívni a figyelmet arra a bírói gyakorlatra is, hogy amennyiben az ügyéssel szemben a vádemelés időpontjában objektív kizárási ok áll fenn, az általa benyújtott vád – alaki legitimáció hiányában – nem törvényes. A kizárt ügyészi szerv állományába tartozó ügyész ugyanis semmiféle indítványt nem terjeszthet elő, eljárásának releváns joghatása nem lehet. Következésképpen hiába törvényes a vád képviselete, az nem orvosolja a vádemelésben rejlő hibát. Ilyenkor ugyanis a bírósági eljárás alapja továbbra is a „hibás”, nem törvényes vád.⁴³

Magánvádas eljárásban előfordulhat, hogy a bíróság úgy ítéli meg, a vádlott cselekménye közvédas bűncselekménynek minősül, ezért az ügy iratait a Be. 501. § (1) bekezdés c) pontja alapján az ügyésznek megküldi. Ha az ügyész arra az álláspontra helyezkedik, hogy a cselekmény nem közvédra üldözendő, a szükséges nyomozati cselekmények elvégzése után a Be. 501. § (4) bekezdése szerint az iratokat visszaküldi a bíróságra.⁴⁴ Ilyenkor tulajdonképpen a pótmagánvadás egy speciális esetével állunk szemben, hiszen az ügyész nem kíván közvédlőként fellépni, ellenben a bíróság megítélése szerint az ügy mégis közvédra üldözendő. Ez az eset a pótmagánvadás általános szabályaitól annyiban tér el, hogy a sértettnek – közvédas eljárást megszüntető határozat – hiányában a bíróság felhívásától számított 60 napja van eldönteni, hogy pótmagánvédlőként fel kíván-e lépni. Ha nem nyilatkozik, úgy álláspontom szerint az eljárás törvényes vád hiánya okán történő megszüntetésének van helye, tekintettel arra, hogy nincs alaki legitimációval rendelkező személytől származó vád. Amennyiben a sértett pótmagánvédlőként fellép, természetesen az általános szabályok szerinti vádindítványt kell benyújtania annak minden szükséges formásával. Érdemes megjegyezni, hogy az így lefolytatott eljárásban a bíró továbbra sincs kötve a vádló jogi minősítéséhez, tehát megállapíthatja, hogy a cselekmény mégiscsak magánvédra ül-

dözendő. Az alaki legitimáció szempontjából ez azért nem okoz problémát, mivel az ügyben végig az a sértett képviselte a vádat, aki az eljárás korábbi szakaszában nyilvánvalóan előterjesztette magánindítványát.

A fentiekkel ellentétben nem teheti meg a bíró azt, hogy a magánvádas ügyben lefolytatott bizonyítás eredményeként eltérő jogi minősítéssel közvédas bűncselekmény miatt állapítsa meg a vádlott büntetőjogi felelősségét.⁴⁵ A bírói gyakorlat a problémát jelenleg akként közelíti meg, hogy a pótmagánvádas eljárásra áttérés ilyen helyzetben nem indokolt, hiszen a vádat egyébként is a jogosult sértett terjesztette elő.⁴⁶ Ez a megállapítás nem teljesen aggálymentes, hiszen a vádnak vádemelésre jogosult személytől kell származnia, tehát közvédas ügyben az ügyésztől vagy a pótmagánvédlőtől. Az a tény, hogy a vádat a sértett képviseli, az eljárás jellegén nem változtat, tehát közvédas ügyben a sértett magánvédlőként, különösen jogi képviselő hiányában nem járhat el.

Ha a tárgyaláson mégis felmerül a közvédas bűncselekmény szerinti minősítés lehetősége, a bíróság a leghelyesebben akkor jár el, ha a Be. 270. § (1) bekezdése alapján megállapítja a vádtól eltérő minősülés lehetőségét. Tekintettel arra, hogy a Be. 501. § (1) bekezdés a) pontjával ellentétben a bíróságnak a személyes meghallgatás befejezése után már nincs lehetősége az iratokat az ügyésznek visszaküldeni, alaki legitimáció hiányában az eljárás törvényes vád hiánya miatt történő megszüntetése látszik indokoltnak azzal, hogy a bíróságnak hivatalból feljelenést kell tennie az álláspontja szerinti jogi minősítésnek megfelelő közvédas bűncselekmény miatt. Az így lefolytatott nyomozás eredményéhez képest a sértett a feljelentést elutasító vagy eljárást megszüntető határozat elleni panasz elutasítása után pótmagánvédlőként már felléphetne. Ennek a bonyolult mechanizmusnak az elkerülése érdekében célszerű lenne a Be. magánvádas eljárásra vonatkozó rendelkezéseit egy olyan passzussal kiegészíteni, amely szerint a bíró a tárgyalási szakban is visszaküldheti az iratokat az ügyésznek.

6. Tartalmi legitimáció

6.1. Meghatározott személy

A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy konkrétan beazonosítható személy ellen irányuljon, ebből következően az ismeretlen személy ellen emelt vád nem minősül törvényesnek. A „meghatározott személy” kitétel a bírói gyakorlat szerint természetesen akkor is megállapítható, ha a vádirat nem teljeskörűen tartalmazza a terhelt személyi adatait, mivel az esetleges hiányosságok a bizonyítási el-

⁴² *Belovics: i. m.* 10. o.

⁴³ BH 2015.186.

⁴⁴ Pl. könnyű testi sértés vétsége helyett közösség tagja elleni erőszak bűntette, esetleg súlyos testi sértés bűntettének kísérlete, vagy kapcsolati erőszak bűntette látszik megvalósulni.

⁴⁵ *Steffler Sándor: A váddal összefüggő gyakorlati kérdések.* 337. o. Magyar Jog, 1974/6. 334–339. o.

⁴⁶ EBH 2011.2296, EBH 2014.B.16.

járás során még pótolhatóak.⁴⁷ A Be. 321. § (4) bekezdése alapján ugyanez irányadó a pótmagánvádas eljárásra is, továbbá amennyiben magánvádas ügyben a feljelentett kiléte a feljelentésből nem állapítható meg, a bíróság annak tisztázására a Be. 499. § (2) bekezdése alapján nyomozást rendelhet el.

A vádlottnak a vádirat alapján beazonosíthatónak kell lennie, azonban az egyes személyi adatok hiánya, amelyek a bírósági eljárás során pótolhatóak, nem teszi a vádat törvénytelené. A vádlott személyének bizonytalansága mindazonáltal nem tekinthető pusztán a vádirat hiányosságának, hanem főkérdés.⁴⁸

A vád törvényességéről készített joggyakorlati összefoglaló szerint vádlott csak az vétőképes személy lehet, aki büntethető.⁴⁹ Ez a distinkció azonban álláspontom szerint nem fér össze a Be. 43. § (1) bekezdése szerinti terhelt fogalommal, mivel terhelt a törvény szerint az, akivel szemben büntetőeljárást folytatnak. Ebből következően, amennyiben a terhelt pl. gyermekkor vagy kóros elmeállapot miatt nem büntethető, az nem a vád törvényességére, hanem az ügy érdemére tartozó kérdés, amely adott esetben az eljárás büntethetőségi akadályból történő megszüntetéséhez, vagy tárgyalási szakban a vádlott felmentéséhez vezethet.

Amennyiben az ügyész nem kívánja valamely személy büntetőjogi felelősségre vonását, és ily módon nem emel ellene vádat, e tényállási részre nem lehet bűnösséget megállapítani.⁵⁰ Ez tipikusan akkor fordul elő, amikor társtetteségben való elkövetés esetén az egyik terhelt cselekménye az üzletszerűség folytán bűncselekménynek minősül, míg a másiknak kizárólag szabálysértési felelősségét lehet megállapítani tulajdon elleni szabálysértés elkövetése miatt. Ilyenkor a leghelyesebben akkor járunk el, ha mind a vádiratban, mind az arra épülő ítéleti tényállásban az érintett személyt pusztán a büntetőjogilag felelős vádlott „társaként” jelöljük meg, vagy az illetőt a tényállásban akár név szerint is feltüntethetjük természetesen anélkül, hogy hozzá bármilyen konkrét eljárási pozíciót kapcsolnánk.

Lehetőség van arra is, hogy az ügyész a tárgyaláson úgy nyilatkozzék, hogy a vádiratban foglaltakkal ellentétben a tényállásban megjelölt valamely személy felelősségre vonásától eltekint. A gyakorlatban ez két módon valósulhat meg: a vád elejtése és felmentés indítványozása útján. Lényeges különbség, hogy míg vádelejtés esetén (pótmagánvádlói fellépés hiányában) a bíróság az eljárást a Be. 332. § (1) bekezdés e) pontja alapján megszünteti, addig felmentés indítványozásakor a bíróságot továbbra is terheli a törvényes vád alapján fennálló döntési kötelezettsége.

Majoros Tímea meglátása szerint az sem kizárt, hogy az ügyész kifejezetten indítványozza pl. a csekélyebb

súlyú és a felelősségre vonás szempontjából jelentőséggel nem bíró bűncselekmény vonatkozásában, hogy a bíróság tekintsen el a vádiratban megnevezett személy büntetőjogi felelősségre vonásától.⁵¹ Álláspontom szerint ez a gyakorlatban nehezen elképzelhető, ugyanis amennyiben az ügyész erre a következtetésre jutna, a Be. vonatkozó rendelkezése alapján az eljárást maga is megszüntetheti, és ily módon nem kerül sor vádemelésre. Ilyenkor az ügyésznek a vádiratban csak utalni kell arra, hogy a váddal nem érintett körben a felelősségre vonást mely határozatával, kivel szemben és milyen indokból mellőzte.

A jelenlegi bírói gyakorlat szerint az ismeretlen személlyel szemben emelt vád nem törvényes, ezért ilyenkor az eljárást törvényes vád hiánya okából kell megszüntetni akkor is, ha a cselekmény nem bűncselekmény. A bűncselekmény hiányának megállapítása ugyanis feltételezi a vád törvényességét.⁵² Ezzel ellentétben érdemes lenne mérlegelni azt is, hogy bár a bírósági eljárás lefolytatásának előfeltétele a törvényes vád, mégis amennyiben az eljárás adatai alapján megállapítható, hogy a cselekmény nem bűncselekmény, értelemszerűen bizonyítási eljárást sem kellene lefolytatni. A vádat így nem szükséges alkalmassá tenni a bizonyítás kereteinek kijelölésére, azaz nincs kizáró oka a bűncselekmény hiányos eljárás megszüntetésnek. További érvként hozható fel a Be. 267. § (1) bekezdés a) pontja szerinti megszüntetés mellett az, hogy a Be. rendszertanilag is a törvényes vád hiánya miatti megszüntetés elé helyezi a bűncselekmény hiányos esetet.

6.2. Büntetőtörvénybe ütköző cselekmény

Már az Angyal–Isaák kommentár is kimondja, hogy „a vád csak abban az esetben szolgálhat a bűnvádi eljárás megindításának alapjául, ha a vádlott terhére rótt bűncselekményt megállapító tett meghatározására alkalmas ténybeli körülmények elősorolását magában foglalja.”⁵³

A vádirattal szemben alapvető követelmény, hogy alkalmas kiindulópontot képezzen a terhelt védekezésének előterjesztéséhez, így megfelelően írja körül azt a cselekményt, amely miatt a terheltet felelősségre kívánják vonni. Szükséges, hogy a vádlott megismerje belőle azon tényeknek és egyéb körülményeknek a körét, amely miatt védekezésre kényszerül.⁵⁴

A Büntető Törvénykönyvbe ütköző cselekmény arra utal, hogy az ügyésznek a vádiratban olyan cselekményt kell rögzítenie, amely bűncselekményként értékelendő, és amelynek bizonyítottsága esetén a bíróság a vádlottat bűnösnek mondaná ki. Nem törvényes

⁴⁷ 1/2007. BK vélemény A/I. pont

⁴⁸ *Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján.* 67. o. Magyar Jog, 2005/2. 65–78. o.

⁴⁹ *Kúriai jelentés: i. m. 48. o.*

⁵⁰ *Jaguszán Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele.* 61. o. Ügyészek Lapja, 2006/5. 53–62. o.

⁵¹ *Majoros: i. m. 19. o.*

⁵² EBH 2012. B.10.

⁵³ *Angyal Pál – Isaák Gyula: Bűnvádi Perrendtartás* (Magyar Törvények Grill féle kiadása) Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 7. o.

⁵⁴ *Háger Tamás: Abszolút eljárási szabálysértések az elsőfokú büntetőperben.* 53. o. Büntetőjogi Szemle, 2014/2. 49–56. o. (Háger 2014)

a vád, ha a bűncselekmény oly mértékben nincs pontosan körülírva, hogy annak egyedisége fel nem ismerhető, és emiatt el nem bírálható.⁵⁵

A vád tárgyává tett történeti események leírásának mindazonáltal nem a különös részi törvényi tényállás jogi fogalmait kell felsorolnia, hanem konkrétan azokat az eseményeket, amelyek alkalmasak az indítványozott (vagy akár eltérő), ám mindenképpen büntetőtörvénybe ütköző cselekmény bíróság által történő megállapítására. Ez a feltétel teljesül, ha a vádirati tényállás a bűncselekmény tárgyi oldalának ismérveit olyan részletességgel tartalmazza, amelyből az alanyi oldal szükséges elemére alapos következtetést lehet vonni.⁵⁶ A törvényes vád tartalmi követelményének nem felel meg a vád, ha nem tartalmazza a cselekmény pontos körülírását, és emiatt abból az adott magatartás büntetőtörvénybe ütközésének lehetősége nem állapítható meg, ezért az a bűnösségre vonatkozó anyagi jogi következtetés levonására alkalmatlan.⁵⁷

A törvényes vádnak nem fogalmi ismérve az, hogy a büntetőtörvénybe ütköző cselekmény leírása körében a törvényi tényállás jogi fogalmait használja; elégséges, ha a történeti tények leírása oly mértékben konkrét, amelyből – bebizonyítottaságot feltételezve – büntetőtörvénybe ütköző cselekményre lehet következtetni.⁵⁸ A cselekmény körülírása akkor pontos, ha a vád a terhelt személyére, illetve cselekvőségére konkrétan hiánytalanul tartalmazza valamely bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő tényeket, az elkövetési magatartást, a cselekmény megvalósításának helyét, idejét stb. A „büntetőtörvénybe ütköző” kitétel azt jelenti, hogy a vádban foglaltak egyben alkalmasak valamely bűncselekmény tényállásszerű megvalósulására levonható következtetésre.⁵⁹ Bócz Endre szerint a büntetőtörvénybe ütköző pontosan körülírt cselekmény fogalmához elegendő az is, hogy „szóljanak ésszerű érvek egy olyan jogi álláspont mellett is, amely szerint a kérdéses cselekmény büntetőtörvénybe ütközik.”⁶⁰

A vádirat tényállási részének tartalmaznia kell azokat a tényeket is, amelyek alátámasztják a törvényi tényállásnak megfelelő minősítést. Amennyiben a bíróság csak ténybeli következtetés útján tudja pótolni a vádiratból hiányzó tényállási elemeket, a vád nem törvényes, mivel ténybeli következtetést csakis az ítéleti tényállás megállapításához alkalmazhat a bíróság.⁶¹ Nem érinti a vád törvényességét ellenben az, ha a bíróság ténybeli következtetés útján a tényállást kiegészíti. Ez csak akkor fogadható el, ha a további tények konstruálása nem a vád bizonytalan megfogalmazásának helyesbítésére, kiigazítására, azaz a vád „törvénye-

sítésére” szolgál. Ellenkező esetben sérülne az eljárási feladatok megoszlásának elve, ugyanis a vád törvényességének vizsgálata során a bíróság sem bizonyítás-felvetelére, sem ténybeli következtetés levonására nem jogosult.⁶²

Példának okáért törvényes vád hiánya miatt a büntetőeljárás megszüntetése indokolt, ha a verbális bűncselekmény (becsületsértés) miatt benyújtott vádirat nem tartalmazza a terhelt által a sértettel szemben használt azokat a konkrét kifejezéseket, szavakat, amelyeknek megvizsgálásával a bíróság dönthetne azok becsület csorbítására alkalmasságáról, végső soron pedig a büntetőjogi felelősségről.⁶³

A következetes joggyakorlat szerint amennyiben a történeti tényállásban leírt cselekmény bűncselekményként nem értékelhető, az nem értelmezhető akként, hogy az ügyész nem a Btk.-ba ütköző cselekmény miatt emelt vádat, és ezért a vád nem törvényes, hanem bűncselekmény hiányában kell az eljárást megszüntetni vagy felmentő ítéletet hozni.⁶⁴ A bizonyítás esetleges kudarca ily módon a vád törvényességét nem érinti, azaz nem lehet olyan értelmezést tulajdonítani a Büntető Törvénykönyvbe ütköző cselekmény fogalmának, hogy amennyiben a vád tárgyává tett cselekmény nem bűncselekmény, a vád nem is volt törvényes. A lényeg az, hogy a vádiratban nyomot követhető legyen az, hogy az ügyész miért minősítette bűncselekménynek a vádlott cselekvőségét.⁶⁵

6.3. A jogi minősítés

A jogirodalomban mind a mai napig heves vitát vált ki az a kérdés, hogy a cselekmény jogi minősítése részét képezi-e a törvényes vád fogalmának, vagy ahhoz elegendő pusztán a jogilag értékelhető terhelti cselekmény leírása. Róth Erika és Berkes György is azon a véleményen van, hogy amennyiben az ügyész egyáltalán nem minősítette a történeti tényállásban leírt cselekményt, úgy kifejezésre juttatta, hogy azt nem kívánja a vád tárgyává tenni, és nem indítványozza annak elbírálását. Meglátásuk szerint a büntetőtörvénybe ütköző cselekményt nem lehet egyszerűen a történeti tényállásban leírt cselekménnyel azonosítani, hanem ahhoz a vádlónak konkrét jogi minősítést is társítania kell.⁶⁶ Ezt a véleményt osztja Nagy Lajos is, aki szerint „a vádemelés [...] nem egyenlő a tényeknek a vádiratban történt előadásával, hanem a vádemeléshez szükséges egy erre vonatkozó kifejezett indítvány is.”⁶⁷

A múlt század elején a Balogh-Edvi-Vargha kommentár is hasonló okfejtést tartalmazott, amikor a következőket taglalta: „a vád tárgyává tett büntetendő

⁵⁵ *Kúriai jelentés: i. m.* 49. o.

⁵⁶ EBH 2015. B.10.

⁵⁷ BH 2011.60.

⁵⁸ BH 2011.219.

⁵⁹ BH 2009.261.

⁶⁰ *Bócz Endre: A vád törvényességéről*, 12. o. De iuris peritorum meritis 3, Studia in honorem András Szabó. KGRE ÁJK, Budapest, 2008. 7–22. o.

⁶¹ *Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából fontos bírósági döntések és egyéb kérdések*. 47. o. Ügyészek Lapja, 2007/6. 47–58. o.

⁶² *Sándor Lénárd: A Debreceni Ítéletábla ítélete csalás és adócsalás büntetéről. A törvényes vád egyes kérdései*. 36. o. JeMa, 2014/1. 28–38. o.

⁶³ BH 2015. 120., BH 2015. 185.

⁶⁴ *Holé-Kadlót: i. m.* IV. kötet. 296. o.

⁶⁵ *Sztancs: i. m.* 37. o.

⁶⁶ Lásd bővebben *Belovics: i. m.* 17. o.

⁶⁷ *Nagy Lajos: Ítélet a büntetőperben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 427–428. o.

cselekmény a törvényben megállapított és a tényállásból vett ismertető jelek szerint, tüzetesen jelöltessék meg. Ez nem más, mint a konkrét vád formulázása, a mely két elemből van összetéve. Egyik a bebizonyított tényálladék vagyis az elkövetett cselekmény, a másik az anyagi büntetőtörvénynek az a meghatározása, a mely a kérdéses cselekmény ismérveit megjelöli. Az előbbi tehát ténybeli: az utóbbi jogi individualitása a vádbeli cselekménynek.⁶⁸

Ezt a szemléletet követi Fázsi László is, aki úgy ítéli meg, hogy a büntetőtörvénybe ütköző cselekmény nem egyszerűen a vád történeti tényállásában szereplő cselekmény, hanem az, amit az ügyész jogilag is értékkel, minősít. Mindezt a funkciómegosztás kívánalmából vezeti le, mivel a bíróság a történeti tényállásban szereplő, de jogilag nem minősített cselekmény értékelésével vádlói funkciót gyakorolna.⁶⁹

Fázsi László kitér az anyagi halmazatban lévő cselekmények problematikájára is, amelyre példaként említi azt a gyakorlatban előfordult esetet, hogy az ügyész az emberölés büntette miatti büntetőügyben bár a történeti tényállás részévé tette, nem indítványozta a terhelt felelősségre vonását a sértett hozzátartozóinak sérelmére elkövetett személyi szabadság megsértésének büntette miatt. Álláspontja szerint a vádló ily módon kifejezésre juttatta azt, hogy ezen bűncselekmény vonatkozásában a felelősségre vonástól eltekint.⁷⁰ Árnyaltabban fogalmaz ennek kapcsán Pásztor István, amikor arról ír, hogy az ügyész alapvető kötelessége, hogy a vád tárgyává tett terhelt cselekményt jogilag értékelje, és amennyiben az eljárási törvényben foglalt felhatalmazása alapján a vádemelést valamely cselekmény kapcsán mellőzni kívánja, úgy arra a vádiratban vagy a végindítványban utaljon.⁷¹

A fenti helyzetben álláspontom szerint különbséget kell tenni a tekintetben, hogy a vádirat tartalmaz-e kifejezett utalást arra, hogy az anyagi halmazatban álló bűncselekmény tekintetében lemond-e az ügyész az állami büntetőigény érvényesítéséről, vagy csupán nem minősíti a cselekményt. Amennyiben a vádirat utalást tartalmaz arra, hogy az ügyész valamely bűncselekmény miatt nem indítványozza a terhelt felelősségre vonását, úgy ezen tényállásrész nem tartozik a vád tárgyához, ezért azt nem is kell, és nem is lehet jogilag minősíteni. Ezzel ellentétben, amennyiben az ügyész pusztán nem minősíti a cselekményt, úgy az a történeti tényállás részének, azaz a vád tárgyának tekintendő. Ezt támasztja alá Tóth Mihály azon meglátása is, hogy „a bíró az ítéletében mindaddig [de csakis addig] szabadon vonhatja le az általa tényként megállapított tettek valamennyi jogi konzekvenciáját,

amíg ezek a tettek azonosnak tekinthetők a vádban közöltekkel, illetve fenntartottakkal.”⁷²

Belovics Ervin a jogi minősítés követelményét valószínűleg szemben rámutat arra, hogy álláspontjuk elfogadása olyan paradox helyzetet teremtene, hogy a vádló által nem minősített, ám a történeti tényállásban leírt további bűncselekmények vonatkozásában az ügyésznek, a hivatalból való eljárás elvére tekintettel ismét vádat kellene emelnie. Ez a szemlélet a gyakorlatban ahhoz vezetne, hogy „ugyanazon terhelt vagy terhelttekkel szemben ugyanazon bizonyítási anyag, így ugyanazon tanúk kihallgatása révén kellene az új eljárást lefolytatni, valójában az eljárást megismételni.”⁷³

Steffler Sándor is akként vélekedik, hogy a vád tárgyává tett cselekmény kitétel nem a jogilag értékelt tényeket jelenti, hiszen amennyiben a jogalkotó ilyen kívánalmat támasztott volna a törvényes vád fogalmával szemben, úgy a bűncselekmény kifejezést használta volna, tehát a vádban szereplő tények történeti tényállása a vád tárgya. Ugyancsak helyesen utal arra, hogy a vádhoz kötöttség szempontjából a közbíró és a magánvádló között nincs különbség, és mivel a magánvádló általában jogi ismeretekkel nem rendelkezik, nem is várható el tőle, hogy a cselekményt jogilag minősítse.⁷⁴

A Bárd–Pusztai szerzőpáros is úgy ítéli meg, hogy a bíróságnak a vád tárgyává tett tényeket kell elbírálnia, azokat, amelyeket az ügyész a vád előterjesztésekor előad. Ha az ügyész a bűncselekményt kimerítő tényállást a vádiratban rögzíti, az külön jogi minősítés hiányában is a vád tárgyának tekintendő.⁷⁵

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma a 2006. november hó 27. napján és 2007. február hó 08. napján megtartott kollégiumi ülésén végül is egy ajánlásban fogalmazta meg azt, hogy a vádemelésre jogosult indítványában leírt konkrét cselekmény akkor is vád tárgyává tettnek tekintendő, ha a vádló a cselekmény miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezte, de annak minősítését elmulasztotta. Megerősítette, hogy a vád törvényességének nem tartalmi eleme a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítése. Ebben az esetben a bíróságnak a vád képviselőjét a vádirat hiányosságainak pótlása iránt meg kell keresnie, és ha ennek nem tesz eleget, a bíróság a Be. 267. § (1) bekezdésének k) pontja alapján az eljárást megszünteti. Ezzel összességében a Belovics Ervin és követői által képviselt azon állásponttal értett egyet, hogy az ügyész „a tények vád tárgyává tételével és nem azok jogi minősítésével emel vádat, és ha a vádirat büntetőtörvénybe ütköző – de az ügyész által nem minősített – cselekményt tartalmaz, az egyéb feltételek

⁶⁸ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: *Bűnvádi Perrendtartás Magyarázata*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1909. 212. o.

⁶⁹ Fázsi László: *A tények jogi minősítésének gyakorlati jelentősége*. 73–74. o. Miskolci jogi Szemle, 2012/2. 71–78. o.

⁷⁰ Fázsi: i. m. 74. o.

⁷¹ Pásztor: i. m. 2. o.

⁷² Tóth Mihály: *A „tettazonosság” újabb dilemmái – Meghaladott dogma vagy értékes tradíció?* 40. o. In: *Fenyvesi Csaba – Herke Csongor* (szerk.): *Minúciák*. Tanulmányok Tremmel Flórián professzor 60. születésnapjának tiszteletére, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kar, Pécs, 2001. 22–41. o.

⁷³ Belovics: i. m. 18. o.

⁷⁴ Steffler: i. m. 335. o.

⁷⁵ Bárd Károly – Pusztai László: *A büntetőeljárás kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 32. o.

(vádloői legitimáció, a vádban pontosan megjelölt terhelt) fennállása esetén a vád törvényes, és a bíróságnak a vádat el kell bírálania.⁷⁶

A 2006. évi LI. törvény 1. §-ához fűzött miniszteri indoklás leszögezi, hogy törvényes vád csak az lehet, amely többek közt a vád tárgyává tett cselekmény büntetőtörvény szerinti minősítését is tartalmazza. Mint hogy a miniszteri indoklás kötelező erővel nem bír, ez semmiképpen nem tekinthető a törvényes vád autentikus értelmezésének, már csak azért sem, mert az a törvényes vád fogalmi elemei közé sorolja a bizonyítékok felsorolását, valamint a hatásköri és illetékességi szabályokat is.

Álláspontom szerint a jogi minősítés elmulasztása nem eredményezi a vád törvénytelenességét, legfeljebb annak kellékhányosságát. Mint azt már fentebb is kifejtettem, a vádirat pusztán az eljárás megindításának alapja, a vád tárgya és annak minősítése az ítélelhoztalig változhat. A vádiratnak ezért alapvetően arra kell alkalmasnak lennie, hogy a terhelt szembesüljön azokkal a konkrét tényekkel, amelyek miatt a büntetőjogi felelősségre vonását kezdeményezték. A bíróságnak közvadás ügyben a vádirat hiányosságainak pótlása körében természetesen kötelessége a vádhatóságot a jogi minősítés megjelölésére felhívni, és amennyiben ezen kiegészítést az nem teszi meg, az eljárást szintén meg kell szüntetnie. Ily módon a védelemhez való jog már a tárgyalás előkészítése során sem csorbul, nem beszélve arról, hogy a bíróságnak alapvetően az egész eljárás során tájékoztatnia kell a vádlottat az eltérő jogi minősítés lehetőségéről. Legyen szó tehát akár arról, hogy a vádirat jogi minősítést egyáltalán nem tartalmaz, vagy hogy tartalmaz ugyan, de hiányosan, a vád pusztán kellékhányosnak tekinthető.

A gyakorlatban ugyanakkor nehezen elképzelhető, hogy az ügyész konkrét jogi minősítés nélkül emeljen vádat, ugyanis a vádirati tényállás megszerkesztése során számba kell vennie a szóba jöhető törvényi tényállások szerinti minősítési változatokat, majd azok összehasonlítása alapján el kell döntenie, hogy melyik törvényi tényállásnak feleltethető meg a terhelt cselekménye. Az így kiválasztott minősítés tehát alapjaiban határozza meg, hogy a nyomozati iratokból megismerhető tényhalmazból melyek lesznek a releváns tények, amelyeket az adott jogi minősítés megalapozásához a vádiratba be kell emelni.⁷⁷

7. A vádhoz kötöttség

Nemcsak a bizonyítási eljárás, hanem az ítéleti rendelkezések kereteit is kijelöli a vád. A bíróság a Be. 2. § (4) bekezdése alapján a vádhoz kötve van, azt köteles kimeríteni, de azon túl nem terjeszkedhet. A bíróság a vádhoz két irányban is kötött: „eljárását csak a vád indíthatja meg, továbbá csakis a vádba tett cselekmény

miatt és csak azon személy fölött ítélezhet, aki ellen vádat emeltek.”⁷⁸ A vád aktuális tartalmához mindig hozzá kell érteni az írásban előterjesztett vagy a tárgyaláson szóban előadott és jegyzőkönyvben rögzített vádmódosítást is.

Már Baumgarten Izidor is hangsúlyozta, hogy „senkit sem szabad más tett miatt vádolni, mint a melyért vád alá helyeztetett, másrésztől a vád kiterjesztésének ezen negatív határán belül az ügyészi végindítvány illetve az ítélet felölheti mindazon a tárgyalás alatt felmerült újabb körülményeket, melyekből kitűnik, hogy az incriminált tett másként történt.”⁷⁹

A vád személyhez kötöttsége alatt azt értjük, hogy a bírósági eljárás során a vádlott személye nem változhat meg, azaz nem lehet a terheltet más személlyel helyettesíteni vagy utóbb más személyeket is bevonni az eljárásba, míg a bíróság tartalmilag is kötött a vádhoz, hiszen az abban megjelölt történeti tényállást mással nem helyettesítheti, nem bővítheti, vagy módosíthatja, kizárólag pontosíthatja.⁸⁰ Más megfogalmazásban a vád személyhez kötöttsége alapján a bíróság csakis a vádban megjelölt személy ellen folytathatja le a büntetőeljárást, és még a felvett bizonyítás eredményétől függetlenül sem mondhat ki más személyt bűnösnek, a tárgyi kötöttség pedig arra korlátozza, hogy az esetlegesen feltárt újabb tények ismeretében sem állapíthatja meg a vádlott büntetőjogi felelősségét, amennyiben az ügyész a vádat nem módosítja. Ha a bíróság más személy büntetőjogi felelősségét is megállapíthatónak tartja, vagy az ügyész a vádkiterjesztés lehetőségével nem él, hivatalból feljelentést kell tennie az érintettel szemben, illetőleg a további büncselekmény megalapozott gyanúja miatt.⁸¹

Kadlót Erzsébet a fentieket akként összegzi, hogy a bíróságnak nem feladata a vád határainak tágíttatása.⁸² Ezzel szemben létezik olyan álláspont is, amely szerint „újabb tények vagy személyek felelősségének felmerülésekor a bíróságnak az ügyészhez kell fordulnia a vád módosítása, kiegészítése végett.”⁸³ Az eljárási feladatok megoszlásának elvéből következően azonban mindez sértené a tisztességes eljáráshoz való jogot, ugyanis a bírót – lényegében vádlói funkciót gyakorolva – vádemelésre vagy vádkiterjesztésre ösztönöznék. Ebben a kérdésben helyesebbnek tűnik a feljelentés tételi kötelezettség teljesítése.

A vádkimerítési kötelezettség a legszemléletesebben úgy fogalmazható meg, hogy a bíróságnak minden a büntetőjogi felelősség szempontjából releváns tényről állást kell foglalnia, egyetlen ilyen cselek-

⁷⁸ Cséka Ervin: *Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban*. 236. o. In: Ligeti Katalin (szerk.): *Wiener Imre Ünnepi Kötet*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2005. 231–241. o. (Cséka 2005)

⁷⁹ Baumgarten Izidor: *A tett azonosság kérdéséhez. Vélemény a X. Magyar Jogászegyülés számára különös tekintettel a magyar eljárási javaslatokra*. Atheneum r. társ. könyvnyomdája, Budapest, 1889. 23–24. o.

⁸⁰ Cséka et al.: i. m. 66. o.

⁸¹ Fenyvesi et al.: i. m. 504. o.

⁸² Kadlót: i. m. 70. o.

⁸³ Belovics–Tóth: i. m. 49. o.

⁷⁶ Belovics: i. m. 17. o.

⁷⁷ Bócz: i. m. 260. o.

ményt sem hagyhat elbírálás nélkül.⁸⁴ A bíróság nem teheti meg, hogy a vád valamely részét elmulassza értékelni.⁸⁵ A vád tárgyává tettnek minősül minden olyan cselekmény, amelyre az ügyész nem ejtette a vádat. Egy több vádpontos ügyben, ha az ügyész csak bizonyos vádpontokra módosítja a vádat, az kifejezett indítvány hiányában nem jelenti azt, hogy a nem említett vádpontok vonatkozásában ejtette volna a vádat. A magyar büntetőeljárás törvény a „csendes vádelejtést” nem ismeri.⁸⁶

Fontos ugyanakkor, hogy a bíróságnak valamennyi tényállási pont és tényállási elem vonatkozásában megalapozott, azaz hiánytalan és helyes tényállás megállapítására kell törekednie, amelynek érdekében hivatalból is fogatosíthat bizonyítást. Megítélésem szerint a bíróság Be. 75. § (1) bekezdése szerinti tényállás-felderítési kötelezettsége ügyészi indítvány hiányában sem eredményezi a védelemhez fűződő jogok sérelmét, ugyanis a bíróság a szükséges bizonyítás lefolytatásával hozzájárul a vádtól eltérő alternatív tényállások feltáráshoz. Tóth Mihály ugyanakkor felhívja a figyelmet arra a veszélyre is, hogy az önálló bírói ténymegállapítás mozgástere nem növekedhet olyan mértékben, hogy az a vádelv visszaszorítását és a vádhoz kötöttség jelentőségének csökkenését eredményezze.⁸⁷

A vádhoz kötöttség egyben azt is jelenti, hogy amennyiben az ügyész a vádat elejti, úgy a bíróság köteles az eljárást megszüntetni. A vádhoz kötöttséget ugyanakkor nem sérti az, ha az ügyész a vádbeszédeben a vádlott felmentését indítványozza vádelejtés nélkül,⁸⁸ amelyhez képest a bíróság bűnösséget megállapító ítéletet hoz. Ez esetben ugyanis csupán annyi történt, hogy a továbbra is fennálló törvényes vád keretei között a bíróság az ügyészi állásponttól eltérően ítélte meg a vádlott büntetőjogi felelősségét.

8. Tettazonosság

A tettazonosság követelményének az ítélet akkor felel meg, ha felmentő rendelkezés hiányában a vád tárgyává tett konkrét bűncselekmény elbírálása szempontjából jelentőséggel bíró valamennyi tény tartalmazza, továbbá a vádban és az ítéletben rögzített tények a lényegét tekintve azonosak.⁸⁹ Az ítéletnek összhangban kell lennie a vádirat által leírt tényekkel, ami azonban nem jelenti a vádirati és az ítéleti tényállás szó szerint egyezését.⁹⁰ Természetszerűleg eltérhet az ítéleti és a vádirati tényállás, ha a bíróság az ellene

emelt vád alól a vádlottat felmenti, vagy cselekményét enyhébben minősíti.⁹¹

A vádelv a vád és az ítélet tényállása közötti teljes történeti azonosságot mindazonáltal nem követeli meg. Figyelemmel arra, hogy a bíróságnak a bizonyítás során a tényállás hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie, a bizonyítás eredményéhez képest az ítéleti tényállás több vonatkozásban, így az elkövetés helye, ideje, módja, eszköze, motívuma, eredménye stb. tekintetében eltérhet a vádirati tényállástól anélkül, hogy az a vádelvet sértené. Nem sérti a vádelvet „tárgyi” vonatkozásban, ha a terhelt ítéleti tényállásban rögzített cselekménye „olyan” cselekmény marad, és nem válik alapvetően eltérő „más” cselekménnyé, mint amely miatt vele szemben az ügyész vádat emelt, ugyanis ilyenkor a megállapított tényállás a lényeges tényeit tekintve a vádnak megfelelő.⁹²

A bíróság a történeti tényállással összefüggésben tehát olyan részleteket is megállapíthat, amelyet a vádirat nem tartalmazott, és nem jelenti a vádelv sérelmét, ha a bíróság határozatában foglalt tényállás nem fedti a vádban foglalt tényeket, ám a bűncselekmény lényeges elemét alkotó tények tekintetében annak megfelelő.⁹³ A tettazonosság ilyen értelmezése nyilvánvalóan azon alapszik, hogy amennyiben az megkövetelné a vádbeli és ítéleti tényállás teljes azonosságát, úgy a bíróság ténymegállapító tevékenysége kizárólag a vádirati tényállás helyességének ellenőrzésére korlátozódna.⁹⁴

Az Angyal–Isaák kommentár a tettazonosság fogalma alatt a történeti események főbb vonalaiban (idő, hely stb.) való egyezősége mellett a jogsérelem minőségbeli azonosságát is érti. A tettazonosság sérelme szempontjából arra helyezi a hangsúlyt, hogy a vádló milyen jogi érdek sérelme miatt emelt vádat. Ha a sértett jogi érdek azonos, akkor a tettazonosság nincs megsértve.⁹⁵

Vargha Ferenc megítélésében a tett büntetőjogi szempontból szintén mindig a törvény által védett valamely érdek sérelme vagy veszélyeztetése. Azt kell tehát elsősorban megállapítani, hogy a vádló mily érdek sérelme vagy veszélyeztetése miatt emelt vádat, és „ha a sértett jogi érdek identicus, a tett azonossága nincs megsértve (...) Ha a bűncselekmény neme, vagyis a védett jogi érdek nem változik, egyik bűnfajról a másikra át lehet térni.”⁹⁶

Baumgarten Izidor meglátásában a tett azonossága megmarad, ha a vizsgált aktus ugyanazon vagy rokon büntett elkövetési cselekményeit képezi, azaz a tett egy bizonyos akaratirány által egybefoglalt tevékenység, és nem a tettes bizonyos térben és időben tanúsított összes fizikai tevékenysége. A vád és az ítélet

⁸⁴ *Belovics: i. m. 19. o.*

⁸⁵ *Háger: i. m. 3. o.*

⁸⁶ *Elek Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012. 153. o.

⁸⁷ *Tóth Mihály: i. m. 41. o.*

⁸⁸ *Cséka (2005): i. m. 237. o.*

⁸⁹ *Belovics–Tóth: i. m. 245. o.*

⁹⁰ BH 2005.242.

⁹¹ *Belovics: i. m. 19. o.*

⁹² EBH 2005.1199.

⁹³ BH 2005.7.

⁹⁴ *Háger (2012): i. m. 52. o.*

⁹⁵ *Angyal–Isaák: i. m. 288. o.*

⁹⁶ *Balogh et al.: i. m. 436–440. o.*

alapjául szolgáló akarati irányultság összehasonlítása gyakran a legjobb eszköz a tett egységének meghatározására.⁹⁷ Mindebből következően az elhatárolás alapja szerinte abban keresendő, hogy a vádlott cselekvősege egy közös pontból kiinduló akarati láncolatra felfűzhető-e.

A múlt század eleji megközelítéshez képest Tóth Mihály ugyanakkor úgy véli, hogy az azonos jogi tárgy körébe eső érdeksérelem nem feltétlenül alapozza meg a tettazonosságot, minthogy ennek ellenkezője sem zárja ki azt, hogy a veszélyeztetett érdek különbözősége ellenére a tettazonosság fennálljon. Példaként az álpénz forgalmazását hozza fel, amikor is a vádban szereplő pénzhamisításhoz képest a bíróság csalás miatt mondja ki a vádlottat bűnösnek.⁹⁸ Mindez érzékletesen szemlélteti, hogy pusztán egyetlen adalék tényállási elem, a tévedésbe ejtési szándék, nem zárja ki a tett azonosságát a jogi tárgy különbözősége ellenére. Álláspontját osztva kijelenthető, hogy nem sérül a tettazonosság, ha a bíróság által megállapított mellékkörülmények nem változtatják meg alapvetően a felrótt magatartást, nem cserélik fel azt másikkal. A tettazonosság nem a terhelt, sértett, elkövetési tárgy vagy éppen Btk. fejezetbeli azonosságot jelenti, hanem „főként a fizikai cselekmény, a magatartás, a tett azonosságát.”⁹⁹

A fenitek dacára nem tagadható, hogy a tettazonosság vizsgálata körében a jogi tárgy, mint orientációs tényező praktikus kiindulópontként szolgálhat. Példaként hozható fel az a gyakorlatban megtörtént eset, amikor egy büntetés-végrehajtási dolgozó azért bántalmazott társaival – idegengyűlölő szitkozódások közepe – egy egyébként magyar állampolgár férfit, mert illegális bevándorlónak vélte.¹⁰⁰ Abban a nem várt helyzetben, ha az ügyész kizárólag garázdaság büntette miatt indítványozná a vádlott büntetőjogi felelősségre vonását, a bíróság véleményem szerint nem állapíthatná meg a vádlott bűnösségét közösség tagja elleni erőszak büntetében. Jóllehet pusztán egy esetleges tényállási elem, a motívum változna, mindazonáltal éppen ez jelenti a súlyosabb bűncselekmény lényegadó tulajdonságát, amely alapvetően megváltoztatja a cselekmény jellegét. Azonos problémával találkozunk akkor is, amikor a vádlott azzal fenyegeti meg az ismert politikust, hogy lesavazza a gyermekeit, ha nem vonja vissza a számára kedvezőtlen következményekkel járó törvényjavaslatot. Láthatjuk, hogy a vádlott cselekvősege mind a zaklatás, mind a terrorcselekménnyel fenyegetés büntetvének törvényi tényállásába beleillik, ugyanis a vádlott testi épség elleni cselekmény elkövetésével fenyeget abból a célból, hogy a sértettet megfélemlítse. Ha az ügyész nem teszi a vád tárgyává azokat a tényeket, amelyek alapján az állami szerv működésének befolyásolására irányuló szándék megállapítható lenne, kizárólag zaklatás vét-

ségében lehet bűnösnek kimondani. Úgyszintén, ha az ügyész aljas indokból elkövetett személyi szabadság megsértése miatt emel vádat, azonban a tárgyaláson felvett bizonyítás eredménye alapján a bíróság úgy ítéli meg, hogy a vádlott szexuális erőszak büntetvének kísérletét valószínűsítette meg, törvényes vád hiányában ezen bűncselekmény vonatkozásában nem állapíthatja meg a vádlott felelősségét, hiszen a vádbeli minősítéshez képest az ítéleti tényállás lényegesen változott.

Háger Tamás is azon állásponton van, hogy a bűnösséget megállapító ítélet és a vád egyes elemeinek nem kell teljesen fedniük egymást, azonban az elkövető személyének és az elkövetési magatartás központi részének egyeznie kell. Nem sérti a tettazonosság követelményét, ha a bíróság a vádhoz képest részletesebben, vagy kisebb részletekben eltérve állapítja meg a tényállást. Amennyiben ez súlyosabb bűncselekmény megállapításához vezetne, pl. az értékhatár átlépése miatt, úgy a teljes kötetlenség véleménye szerint már vitatható, mivel a bíró ekként vádlóvá válik. A bíróság ezért nem teheti ítéleti tényállásának részévé azon súlyosabb minősítést eredményező tényeket, amelyekre a vád nem tartalmaz utalást.¹⁰¹

Jaguszti Tamás arra is rámutat továbbá, hogy nem befolyásolja a vád törvényességét, ha a bíróság a vádirat megszövegezését stilsztikailag, helyesírási korrigálja, a kisebb tartalmi pontatlanságokat helyesbíti, pótolja, egészen addig, amíg az nem eredményezi a vádtól alapvetően eltérő cselekmény ítéletbe foglalását. Figyelemmel arra, hogy a törvényes vádnak csak a megtörtént cselekmény lényegét kell tartalmaznia, a bíróság a lefolytatott bizonyítás eredményéhez képest a tényállást kiegészítheti, vagy akár szűkítheti is.¹⁰²

A joggyakorlat sem követeli meg a vádirati és az ítéleti tényállás teljes egyezését, elegendő a lényegi azonosság, azonban a bíróság teljesen kötve van a vádmellőzéssel kirekesztett tények vonatkozásában.¹⁰³ A tettazonosság így a törvényi tényállás szükséges ismérveire (szükséges tényállási elemekre) korlátozódik, és nem tekinthető jogsértésnek a vád ún. feljavítása, hiányosságainak pótlása. Elfogadott, hogy az esetleges tényállási elemek (elkövetési hely, idő, mód) pontosíthatók, ám a gyakori tényállási elemeknél (eredmény, okozati összefüggés) ez már kétséges.¹⁰⁴ Ez a feljavítás, különösen a gyakori tényállási elemeknél erőteljesen érintheti a védekezéshez való jogot is, hiszen nem ösztönzi az ügyészi vádmódosítást, ezáltal pedig a bizonyítás irányát lényegében a bíróság belső gondolkodása határozza meg.

Ha a vád tárgyává tett cselekmény a büntetőtörvények több rendelkezését sérti, a vád a tett azonosságánál fogva mindegyik bűncselekményre kiterjed. Amennyiben egy súlyosabb bűncselekmény valamely oknál fogva nem állapítható meg, az nem akadályozza annak,

⁹⁷ Baumgarten: i. m. 82–83. o.

⁹⁸ Tóth: i. m. 26. o.

⁹⁹ Tóth: i. m. 30–32. o.

¹⁰⁰ A sajtóból ismert ügy, jelenleg nyomozati szakban van.

¹⁰¹ Háger: i. m. 4–6. o.

¹⁰² Jaguszti: i. m. 53–62. o.

¹⁰³ Fenyvesi et al.: i. m. 502. o.

¹⁰⁴ Kúriai jelentés: i. m. 25–26. o.

hogyan a tettazonosság keretében a minden részletében megvalósított enyhébb bűncselekmény magállapításra kerüljön.¹⁰⁵ Ilyenkor az ítéleti tényállás pusztán abban különbözik a vád tényállásától, hogy a bíróság az eltérő minősítést megalapozó egyes körülményeket nem látja megállapíthatónak, azonban az ítéleti tényállás továbbra is tartalmazza a vád fő sarokpontjait.

A bírói gyakorlat az évek során több elvi jellegű döntést is hozott, amelyek érzékletesen szemléltetik a tettazonosság problematikáját, azonban mindegyik közös nevezője az a mára már világosan kikristályosodott tétel, hogy ha a bíróság által megállapított tényállás ugyan nem fedti teljesen a vádiratban leírt tényeket, de a bűncselekmény törvényi tényállásának lényeges elemeit alkotó tények tekintetében annak megfelelő, az ügydöntő határozat a tettazonosság keretén belül marad.¹⁰⁶ Ha a releváns tényadatok a bizonyítás során lényegileg nem változnak meg, az ítéleti tényállás a tettazonosság követelményének eleget tesz.¹⁰⁷ Ha viszont a bűncselekmény elkövetésének körülményei olyan alapvetően megváltoznak, hogy az a vádiratban vagy végindítványban nem szereplő többlet-tényállás alapján lényegesen súlyosabb minősítést vonhat maga után, a bíróság nem jogosult alapjában eltérő más tényállást konstruálni.¹⁰⁸

A teljesség igénye nélkül álljanak itt a következő példák: A vádely sérelme nem valósul meg, ha a bíróság a sértett személyét – a vádiratban foglaltaktól – eltérően vagy eltérő számban állapítja meg.¹⁰⁹ A törvényes vád követelményét nem sérti, ha a bíróság bűnösséget kimondó ítélete – a vádbeli jogi értékeléstől eltérően – bünszervezetben elkövetővel szemben szabja ki a büntetést, ha ennek ténybeli alapjai a vádban leírt tények között szerepelnek.¹¹⁰ Nem jelenti a vádely sérelmet, ha a vádban szereplő vagyoni hátrány (kár) összege bírósági bizonyítás eredményeként módosul.¹¹¹ A tettazonosságot nem befolyásolják a cselekmény járulékos elemei, így a jogilag nem jelentős tények, az egyes tényállási elemek mértéke, a minősítő tényállási elemek, a cselekmény passzív alanya, a tettes célzata, a vádtól eltérő eredmény, valamint az egyes-g-többség-halmazat különböző megítélése.¹¹²

9. A vádtól eltérő minősítés lehetősége

Baumgarten Izidor szavai tükrében „különbséget kell tenni ugyanazon tett különböző minősítése és más tettel helyettesítése között.”¹¹³ Míg „a más tettel helyet-

tesítés” a tettazonosság kérdéséhez köthető, addig az azonos tett eltérő minősítése a szabad bírói mérlegelés témáját érinti. Tóth Mihály tanulmányában rávilágít arra, hogy a vádban és az ítéletben foglalt tényeknek alapjaiban kell azonosnak lennie, amely tényeknek a jogi konzekvenciáját a bíró már szabadon mérlegelheti, tehát saját belátása szerint minősítheti a váddal összhangban megállapított tényeket.¹¹⁴

Már a Balogh–Edvi–Vargha kommentár is megjegyezte, hogy „az ítélet eltérhet a vádtól a bűnös akarat bármely variációja alapján, feltéve, hogy a jogtárgy azonos marad.”¹¹⁵ A Be. 2. § (4) bekezdése alapján a bíróság nincs kötve a vádló indítványában megjelölt jogi minősítéséhez, attól belátása szerint eltérhet. Ebből adódóan az eljáró bíró a vádban leírt tényeket jogilag szabadon értékelheti, sőt a tettazonosság keretei között a vádban leírtaktól eltérő tényeket is megállapíthat.¹¹⁶ Ennek fényében az ítélet a vádtól eltérően a bűnösség bármely formájáról rendelkezhet, azokat egymással felcserélheti, helyettesítheti. Szándékosság helyett gondatlanságot, egyenes helyett eshetőleges szándékot, tudatos gondtalanság helyett hanyagságot is megállapíthat, és természetesen fordítva.

Amennyiben a bíróság megítélése szerint a történeti tényállásban szereplő tények nem egy, hanem több bűncselekmény megállapítására is alkalmasak, a vádló jogi álláspontjától eltérően alaki halmazatot is megállapíthat. Törvényesen minősíti pl. a bíróság – a vádely sérelme nélkül – annak a terheltnek a cselekményét lopáson kívül, aljas indokból elkövetett könnyű testi sértésnek is, aki a sértettet gázspray-vel lefújja, és ezt a tényét a vádirati tényállás is tartalmazza.¹¹⁷

A többrendbeli bűncselekmény megállapítása olyan minősítési kérdés, amely nem sérti a vádelyt,¹¹⁸ ezért lehetősége van a bíróságnak arra is, hogy a vád szerinti látszólagos anyagi halmazat esetén, a vádely sérelme nélkül önálló bűncselekményként értékelje a vádló indítványa szerinti önálló rész-cselekményt, vagy büntetlen eszköz-, mellék-, vagy utócselekményt, vagy hogy akár megállapítsa, a vádban szereplő egyes rész-cselekmények a folytatóság törvényi egységébe olvadnak.¹¹⁹ A természetes egység körébe tartozó rész-cselekmények körében sincs akadálya annak, hogy a bíróság a vád tárgyává tett bűncselekmény törvényi tényállásának keretein belül az irányadó tényeket részben a vádtól eltérően állapítsa meg, és a bűncselekményt ne a vád alapján, hanem ennek megfelelően minősítse.¹²⁰

Ha a tárgyaláson felvett bizonyítás csupán jelentéktelen minősítésbeli változást eredményez (befejezett bűncselekmény helyett kísérlet, tettes helyett társ-tettes vagy részes), ügyészi vádmódosítás sem szüksé-

¹⁰⁵ *Angyal–Isaák: i. m.* 285. o.

¹⁰⁶ BH 2011.245.

¹⁰⁷ *Nagy: i. m.* 426. o.

¹⁰⁸ *Pásztor: i. m.* 4. o.

¹⁰⁹ BH 2006.281

¹¹⁰ EBH 2013. B.10.

¹¹¹ BH 2006.42.

¹¹² *Nagy: i. m.* 508. o.

¹¹³ *Baumgarten: i. m.* 31. o.

¹¹⁴ *Füzsi: i. m.* 74. o.

¹¹⁵ *Balogh et al.: i. m.* 440. o.

¹¹⁶ BH 2014. 71.

¹¹⁷ BH 2005.96.

¹¹⁸ EBH 2015. B.13.

¹¹⁹ Lásd: 47. lj.

¹²⁰ 6/2009. BJE

ges, a cselekmény a tettazonosság sérelme nélkül elbíráható.¹²¹

Ha a bizonyítási eljárás eredményeképpen a terhelt cselekvősege súlyosabban minősülhet, akkor a bíróság a hatásköri szabályok messzemenőig történő tiszteletben tartása mellett, a tettazonosság körében, az ügyész vádmódosítása hiányában is elbíráhatja a terhelt cselekményét a (súlyosabb) minősítő körülményre kiterjedően is.¹²² Ugyanez a helyzet akkor is, ha a bíróság pl. a terhelt cselekményét a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként más bűncselekménynek, pl. önbíráskodás helyett rablásnak minősíti a jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igény hiányában. A lényeg csupán az, hogy a bíró a tettazonosság követelményével összhangban megállapított tényállást vegye ítélezése alapjául, és a vádtól különböző jogi álláspontját az alapjaiban egyező tényállásra alkalmazza. A minősítés változása mindazonáltal kihatással lehet a védelemhez való jog egyes részjogosítványaira; az ezzel kapcsolatos összefüggések külön fejezetben kerülnek elemzésre.

10. A vád módosítása

A váddal való rendelkezés joga alapvetően a vádmódosításban, így a vád megváltoztatásában és a vád kiterjesztésében, másrészt a vád elejtésében érhető tetten. Az ügyésznek egészen az ítélelhozatal céljából tartott tanácsülésig lehetősége van arra, hogy a vádat akár jelentős mértékben is megváltoztassa,¹²³ mivel mind a vád ismertetésekor (Be. 284. §), mind a tárgyalás közben (Be. 310. §) és akár a vádbeszédében is [Be. 315. § (1) bekezdés a) pont] módosíthat a vádon.¹²⁴

A vád megváltoztatásakor az ügyész úgy ítéli meg, hogy a vádlott az eredeti vádhoz képest más bűncselekményben bűnös, ezért a történeti tényállást és/vagy a jogi minősítést korrigálja.¹²⁵ Vádkiterjesztés esetén az ügyész arra az álláspontra helyezkedik, hogy a vádlott más, az eredeti váddal összefüggő bűncselekményben is bűnös. Az ügyész tehát fenntartja az eredeti vádat, és e mellett olyan további bűncselekményben is indítványozza a vádlott büntetőjogi felelősségre vonását, amely ténybelileg kapcsolódik a vádiratban leírt bűncselekményhez.¹²⁶

Már a bűnvádi perrendtartás is megengedte a vád megváltoztatását akként, hogy a főtárgyalás adatai szerint bebizonyított egész tényállás a vád alapjául szolgálhatott.¹²⁷ Baumgarten Izidor a vádmódosítás kapcsán a következő fejtegetést tette: „senkit sem szabad más tett miatt vádolni vagy elítélni, mint a melyért vád alá helyeztetett, másrészt a vád kiterjesztésének

ezen negatív határán belül az ügyészi végindítvány illetve ítélet felölheti mindazon a tárgyalás alatt felmerült ténykörülményeket, melyekből kitűnik, hogy az incriminált tett másként történt.”¹²⁸

Baumgarten Izidor gondolatai a jelenleg irányadó joggyakorlat szerint sem vesztek jelentőségükből. Bár a vád módosítása esetében a törvény nem rendelkezik annak megküldéséről, a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységről szóló 12/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 6. § (4) bekezdése előírja, hogy „ha a vádirati tényállást a jogi minősítéstől függetlenül jelentős mértékben módosítani szükséges, azt – lehetőleg a vádbeszéd előtt – írásban kell a bíróság elé tárni”. A vád birtoklása (amint a vád közlése) mindazonáltal nem része a törvényes vád Be. 2. § (2) bekezdésében meghatározott fogalmának.¹²⁹ Következésképpen törvényes vád hiányában nem szüntethető meg a büntetőeljárás, ha az ügyész a végindítványban egészíti ki a vád tényállását olyan tényekkel, amelyek további bűncselekmény tényállási elemeit tartalmazzák.¹³⁰ Ennek kapcsán kiemelés érdemel, hogy amennyiben az ügyész a perbeszédében hoz fel lényegében vádmódosításként értékelendő tényeket, és teszi azokat a vád tárgyává, a bíróságnak a bizonyítási eljárást célszerű újból megnyitnia,¹³¹ hogy az új tények ismeretében a védelemnek kellő időt biztosítson a felkészülésre. Ezen kötelezettség megszegése, így különösen a feleknek a tárgyalás elnapolására való nyilatkoztatásának elmulasztása mindazonáltal legfeljebb relatív eljárási szabálysértésként értékelhető.¹³² A tisztességes eljárás követelményéből adódóan ugyanakkor az ügyész felelőssége, hogy a vádiratban és a végindítványban előadott tényállás ne különbözzék, amelyet feltételez a bizonyítás eredményének folyamatos nyomon követése és a vád szükség szerinti módosítása.¹³³

A vád törvényességére tehát a vád megváltoztatásának nincs kihatása, mivel a bíróság nem az ügyész jogi minősítéséhez, hanem a vádirat tényállásához van kötve, azt köteles kimeríteni, de azon túl nem terjeszkehet. Ezért a bűncselekmény jogi minősítésének megváltoztatása, kiváltképp enyhébben történő értékelése, a védelem ellátása szempontjából felkészülést nem igényel, és a tárgyalás elnapolásának szükségességét feltétlenül nem alapozza meg. Az elnapolás indítványozására felhívás elmulasztása az ügyre kihatással nem bír, lényegtelen eljárási szabálysértésnek minősül. A tárgyalásnak ez okból történő elnapolása ugyanis csak lehetőség, arról a bíróság mindig az adott körülmények figyelembevételével és valós szükségességet mérlegelve dönt.¹³⁴ Ha a bíróság vádkiterjesztés esetén a Be. 310. § (3) bekezdése ellenére a vádlott és a védő indítványára a tárgyalást nem napolja el, a Be.

¹²¹ Pásztor: i. m. 4. o.

¹²² Lásd: 47. lj.

¹²³ Herke: i. m. 27. o.

¹²⁴ Kúriai jelentés: i. m. 49. o.

¹²⁵ BH 2011.189

¹²⁶ BH 2009.74.

¹²⁷ Balogh et al.: i. m. 414. o.

¹²⁸ Baumgarten: i. m. 23. o.

¹²⁹ BH 2013.295.

¹³⁰ Lásd: 126. lj.

¹³¹ BH 2010.114.

¹³² EBH 2013.3.

¹³³ Bócsy: i. m. 261. o.

¹³⁴ Lásd: 125. lj.

375. § (1) bekezdése alapján kell vizsgálni, hogy hatályon kívül helyezést eredményező relatív eljárás szabálysértés történt-e.

11. A törvényes és kellékhianyos vád jogkövetkezményei

11.1. Az eljárást megszüntető végzés

A Be. 6. § (1) bekezdése szerinti hivatalbóli eljárás alapelvéből következik, hogy a törvényes vád feltételeinek megléte esetén a bíróságnak kötelessége az eljárás lefolytatása. Ehhez képest amennyiben a vád törvényessége hiányzik, a Be. éppen hogy az eljárás kötelező megszüntetését írja elő akár a tárgyalás előkészítése szakaszában, akár a tárgyalás folyamán, így a bíróságnak a vád törvényességét folyamatosan vizsgálnia kell.¹³⁵ A törvényes vád hiánya nem vádirati kellékhiany, amit a bíróság maga pótolhat, vagy az ügyész megkeresésével pótolthat.¹³⁶ Lényeges kitétel, hogy amennyiben a vád nem törvényes, akkor a bíróságnak nincs lehetősége a hiányosságok pótlására, hanem az eljárást meg kell szüntetnie. Erre legtöbbször akkor kerül sor, ha a vád megvizsgálása arra enged következtetni, hogy az eljárás bíróság elé vagy továbbvitelének valamilyen ténybeli, jogi vagy törvényességi akadálya áll fenn, amelyet elhárítani nem lehet.¹³⁷

Király Tibor a megszüntető végzést úgy határozza meg, hogy az a büntetőeljárást a bűnösség megállapítása nélkül befejező határozat, amelynek alapja nem a terhelt bűnösségének a hiánya, hanem vagy a büntethetőségnek valamely vegyes természetű akadálya, vagy tisztán processzuális akadály. Megszüntető végzés esetében a bíróság nem is vizsgálhatja a büntetőjogi főkérdést, mert hiányzik az eljárásának alapja, vagy valamely feltétele.¹³⁸

Kiemelendő, hogy amennyiben a törvényes vád minimális követelményei teljesülnek, azonban a vádló a vádemelés törvényes alakszerűségeit valamilyen formában megsérti, a bíróság felhívhatja őt a vádirat hiányosságainak pótlására. Más szóval, ha a vád törvényes, azonban a vádirat valamely az adott ügy elbírálása szempontjából jelentőséggel bíró kelléket nem tartalmaz, a bíróságnak először intézkednie kell a vádirat hiányosságainak pótlásáról. Kellékhianyos vád esetén a bíróság az eljárást nem köteles folytatni. Ha az ügyész a bíróság megkeresésében foglaltaknak nem tesz eleget, akkor a bíróságnak az eljárást meg kell szüntetnie.¹³⁹

¹³⁵ Sándor: i. m. 33–34. o.

¹³⁶ Lásd: 63. lj.

¹³⁷ Király Eszter: *A törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés „jogerőtlenségének” tanulmányok története*. www.epa.oszk.hu/02600/02687/00006/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2014_167-179.pdf (letöltési idő: 2015.08.17.) 168. o.

¹³⁸ Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 499. o.

¹³⁹ Lásd: 47. lj.

A bíróság tehát az eljárás egésze alatt folyamatosan vizsgálja, hogy az eljárást kezdeményező irat és a vád megfelel-e a törvényes követelményeknek, illetve az egyéb törvényes előírásoknak. Ha a vád nem törvényes, vagy kellékhianyos, és az ügyész nem teljesíti hiánypótlási kötelezettségét, a bíróság az előbbi esetben a Be. 267. § (1) bekezdés j) pontja, míg utóbbi esetben a Be. 267. § (1) bekezdés k) pontja alapján megszünteti az eljárást. Lényeges kiemelni, hogy ezekben a kérdésekben a bíróság a tárgyalás előkészítése során és azt követően is határozhat azzal, hogy a tárgyalás kitűzése után a Be. 267. § (1) bekezdésének k) pontja alapján tárgyaláson kívül is megszüntetheti az eljárást, míg törvényes vád hiányában erről már csak a tárgyaláson határozhat. Ezen megszüntető végzések természetesen fellebbezéssel támadhatók, jöllehet a vád és a védelem funkcióinak elkülönüléséből következően az eljárás megszüntetése miatt csak az jelenthet be fellebbezést, aki a vádat képviselte. Ha vádló fellebbezése annak megállapítására irányul, hogy a bíróság tévesen szüntette meg az eljárást törvényes vád hiánya vagy a vádemelés formájára előírt alakszerűség megsértése miatt, a fellebbezés elbírálása során nem vehető figyelembe, ha a hiányosságok pótlására már a fellebbezésben vagy a másodfokú eljárásban kerül sor.¹⁴⁰

11.2. A jogorvoslat körében meghozott határozatok

A Be. 373. § (1) bekezdés I. c) pontja alapján az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése mellett az eljárást meg kell szüntetni, ha a vád törvényességének hiánya a másodfokú vagy harmadfokú bírósági eljárásban tűnik ki. Amennyiben azonban az elsőfokú bíróság a vádon túlterjeszkedett, és a vád tárgyává nem tett cselekményt is elbíralt, úgy álláspontom szerint a Be. 375. § (1) bekezdése alapján az elsőfokú határozatot hatályon kívül kell helyezni, és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására kell utasítani. Ilyenkor ugyanis a konkrét ügy függvényében arról van szó, hogy abszolút hatályon kívül helyezési okként nem értékelhető, azonban a másodfokú eljárásban nem orvosolható olyan eljárási szabálysértés történt, amely lényeges hatással volt a bűnösség megállapítására, a büncselekmény minősítésére, illetőleg a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására.

A Be. 257. § (1) bekezdése döntési kötelezettséget telepít a bíróságra azzal, hogy a bíróságnak a vádról határoznia kell. A vád ki nem merítése abszolút eljárási szabálysértés, amely az ítélet megalapozatlanságát és hatályon kívül helyezését eredményezi. Ha a bíróság a vádat nem meríti ki, azaz a vádban meghatározott valamely tényekre nem állapít meg tényállást, úgy az ítéleti tényállás megalapozatlan lesz, mivel a tény-

¹⁴⁰ 1/2007. BK vélemény A/II. pont

állás egyes lényegi részei hiányoznak.¹⁴¹ Ilyenkor a Be. 376. § (1) bekezdése folytán alkalmazandó Be. 352. § (2) bekezdés b) pontja alapján – a tényállás megállapításának teljes vagy részleges hiánya okán – ki nem küszöbölhető megalapozatlanság vezet az eljárás megismétléséhez, feltéve hogy a megalapozatlanság a bűnösség megállapítását, a büntetés kiszabását vagy az intézkedés alkalmazását lényegesen befolyásolta. Vizsgálni kell tehát, hogy van-e lehetőség a megalapozatlanság kiküszöbölésére, így pl. az iratok tartalma alapján, vagy a vádlott nyilvános ülésen történő meghallgatása, esetleg a bizonyítás kis terjedelmű kiegészítése révén korrigálható-e az elsőfokú bíróság mulasztása anélkül, hogy a védelemhez való jog sérülne.¹⁴² Létezik a jogirodalomban ehhez képest olyan álláspont is, hogy a másodfokú bíróság ezt a hiányosságot a vád kimerítésével orvosolhatja.¹⁴³ Ez a teória csak addig nyerhet igazolást, amíg a megalapozatlanság el nem éri a ki nem küszöbölhetőség szintjét, mivel ha a másodfokú bíróság egy teljesen új tényállási részt is elbírálna, a vádlottat megfosztaná a fellebbezés lehetőségétől.

Ami a rendkívüli jogorvoslatok előterjesztésének a lehetőségét illeti, a Be. 416. §-a (1) bekezdésének c) pontja alapján felülvizsgálatnak van helye, ha a bíróság törvénytörően állapította meg a törvényes vád hiányát, mint eljárásjogi akadályt és emiatt hozott megszüntető határozatot. Az eljárásjogi szabálysértés megállapítása esetén a megtámadott megszüntető végzést új eljárás lefolytatására kötelezés mellett hatályon kívül kell helyezni, majd a vádat érdemben el kell bírálni. Ilyenkor a megismételt eljárásban nyilvánvalóan az eredeti vád alapján kell eljárni. Ebből adódóan, ha a megszüntető végzés jogerőre emelkedik, és az ügyész mégis ragaszkodik az eredeti vádhoz, a jogerőt kizárólag felülvizsgálati eljárás lefolytatása mellett tudja feltörni; egyébként – elévülési időn belül – ismételt vádat emelhet.¹⁴⁴

12. A jogerő kérdése

12.1. A jogerő dogmatikája

A határozat jogereje biztosítja a döntés végrehajthatóságát, megtámadhatatlanságát, megváltoztathatatlanosságát, az ügy vég nélküli bizonytalanságának lezárását, amely döntést sem más bíróság, sem az ügyfelek nem cáfolhatnak meg,¹⁴⁵ és jelenti egyben egy konkrét döntés adott eljáráson túlmenő hatását is.¹⁴⁶ Király Tibor a jogerő lényegét a határozatok véglegességében látja, ami azzal jár, hogy az adott kérdésben meghozott határozatot megváltoztatni nem lehet, a határozat per-

orvoslással nem támadható, nem változtatható meg.¹⁴⁷ Elek Balázs szerint „az ügydöntő határozatok jogereje jelenti a büntetőjogi igényről történt végleges, megváltoztathatatlan döntést, amely mindenki számára irányadó, valamint megcáfolhatatlanul kötelező, és rendes perorvoslással már nem támadható.”¹⁴⁸

A jogerő problematikáját érintően hagyományosan különbséget teszünk alaki és anyagi jogerő között, amely fogalmak értelmezése mind a mai napig nem egységes. Az alaki jogerő alatt általában azt értjük, hogy a határozat rendes jogorvoslással nem támadható, míg az anyagi jogerőhöz a határozat megváltoztathatatlanága társul, vagyis a jogerős határozatban foglaltak mindenkire irányadóak, a döntés tartalmát a továbbiakban nem lehet vitássá tenni.

Azok a szerzők, akik az alaki (formális) jogerőn a megváltoztathatatlanosságot, a döntés véglegességét is értik, az anyagi jogerőhöz a döntésnek az adott eljáráson túlmenő hatást tulajdonítanak, azaz ugyanarra a tárgyra a jövőben nem lehet új eljárást indítani (*ne bis in idem* hatás). A *ne bis in idem* elv lényege abban foglalható össze, hogy a jogerős határozattal elbírált cselekmény miatt nem indítható újabb eljárás azzal a vádlottal szemben, akinek büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozatában elbíráltta, tehát a német jogirodalom megfogalmazását használva ezzel az állam büntetőigénye elenyészik.¹⁴⁹ Mások az anyagi jogerőben átfogó eljárási akadályt látnak, azaz hogy az adott ügyben minden további eljárás megengedhetetlen és kizárt.¹⁵⁰

Király Tibor szerint az anyagi jogerő főként abban áll, hogy a büntetőjogi főkérdésről való döntés után a határozat végrehajthatóvá válik, és beáll az újabb eljárás tilalma.¹⁵¹ Elek Balázs úgy vélekedik, hogy az anyagi jogerő kérdése elsősorban a kimerített váddal, az elbírált cselekményre nézve áll fenn, amikor a határozatban a bíróság véglegesen dönt a büntetőjogi igényről, a vád tárgyává tett cselekmény érdemi elbírálása keretében. A formális döntésekkel ellentétben, amelyek egy leküzdhető akadályból erednek, az anyagi jogerőre képes határozatok a folyamatban végérvényesen és teljes terjedelemben döntenek, és lezáró módon az érvényes állami büntetőjogi igény kérdésében foglalnak állást.¹⁵²

A német szakirodalom különbséget tesz a korlátlan és korlátozott anyagi jogerő között, mely abban nyilvánul meg, hogy „korlátlan anyagi jogerő csak azokra az érdemi döntésekre vonatkozik, amelyeknél a tényállás megállapítása tárgyalás keretén belül történt. A teljes anyagi jogerő így csak az ítéletekre vonatkozik.”¹⁵³

Móra Mihály megkülönbözteti továbbá a jogerő kizáró és pozitív hatását. A jogerő kizáró hatása, hogy a

¹⁴¹ Háger: i. m. 7. o.

¹⁴² Fővárosi Ítéletábrla FIT-H-BJ-2013-9.

¹⁴³ Fenyvesi et al.: i. m. 503. o.

¹⁴⁴ Lásd: 140. lj.

¹⁴⁵ Elek: i. m. 74. o.

¹⁴⁶ Elek: i. m. 73. o.

¹⁴⁷ Király T.: i. m. 559. o.

¹⁴⁸ Elek: i. m. 80. o.

¹⁴⁹ Elek: i. m. 140–142. o.

¹⁵⁰ Elek: i. m. 81. o.

¹⁵¹ Király T.: i. m. 562. o.

¹⁵² Elek: i. m. 85–87. o.

¹⁵³ Elek: i. m. 82. o.

határozat tárgyává tett magatartásra nézve ugyanazon vádlottal szemben nem lehet újabb büntetőeljárás indítani (*ne bis in idem* elv). Pozitív hatása, hogy a döntés végleges, az a továbbiakban nem vitatható, végrehajthatóvá válik, és az abban foglalt tényállásnak bizonyító hatása van.¹⁵⁴

12.2. A jogerő és a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés viszonya

A bírói gyakorlat a megszüntető végzés jogereje kapcsán abból indul ki, hogy a vád törvényességének, illetve valamely törvényi kellékének hiánya miatti eljárás megszüntetéssel a bíróság a vádról határoz, ezen határozata ügydöntő határozatnak minősül, amelynek jogi természete ugyanakkor kétség kívül eltér a más okból meghozott megszüntető határozatokhoz képest. A bíróság a vádat ilyenkor kizárólag eljárásjogi szempontból vizsgálja meg, vagyis arra a kérdésre keresi a választ, hogy a vád alkalmas-e a bírósági eljárás lefolytatására, így a vádat nem a büntetőjogi felelősség szempontjából releváns anyagi jogi szempontok szerint értékeli és bírálja el. Mindebből egyenesen következik az, hogy az eljárásjogi szempontból alkalmatlan vád kizárólag a megindult büntetőeljárás folytatásának állja útját, nem jelenti azonban a vádban megnevezett személy büntetőjogi felelősségre vonásának elháríthatatlan akadályát. Erre tekintettel bár a vád törvényességének, illetve törvényi kellékének hiánya miatti eljárás megszüntetés ügydöntő határozat, az a büntetőeljárás érdeme, a büntetőjogi felelősség tekintetében anyagi jogerőhatással nem rendelkezik, mivel *res iudicata* csak a kimerített vádhoz, az érdemben elbírált cselekményhez kapcsolódik. A bíróság az ügy érdemi elbírálását kizárólag eljárási akadály miatt mellőzi, tehát nem bírálja el érdemben a vád tárgyává tett cselekményt. A jogerő, azaz az ügydöntő határozat *quasi* megváltoztathatatlansága kizárólag az eljárásjogi szempontból alkalmatlan vád következményei tekintetében áll be. Ez lényegében egyenlő azzal, hogy a vád törvényességének hiányait pótló vádmódosítás nélkül nem lehet a terhelttel szemben a büntetőeljárás lefolytatni. A megszüntető végzés joghatása pusztán ennyi és semmivel sem több, ezért jogerőre emelkedése esetén nincs törvényes akadálya annak, hogy a vádló a korábban vád tárgyát képező cselekmény miatt a terhelttel szemben elévülési időn belül ismételt vádat emeljen. A bíróságnak ekkor újfent kötelessége a vádat eljárásjogi szempontból megvizsgálni, és annak megfelelése esetén az ügyet jogosult és köteles is érdemben elbírálni.¹⁵⁵

Lényegében a bírói gyakorlattal azonos érvrendszert állított fel az Alkotmánybíróság is, amikor kimondta, hogy a törvényes vád hiánya miatti megszüntető

végzést a többi eljárást megszüntető végzéstől az különbözteti meg, hogy ezen megszüntetési ok nem végleges jellegű, szemben az anyagi természetű akadályokkal (vádlott halála, elévülés). A törvényes vád hiánya nem lehetetleníti el véglegesen az eljárás lefolytatását, ugyanis ilyenkor a bíróság a tényeket nem vizsgálja, a bizonyítékokat nem értékeli, a büntetőjogi felelősség kérdésében nem határoz. A vád törvényességének vizsgálatakor kizárt a tényállás formálása. Figyelemmel arra, hogy a bíróság a vádkimerítési kötelezettségének nem tesz eleget, az ismételt vádemelés a *ne bis in idem* elvet nem sérti.¹⁵⁶

A következetes bírói gyakorlattal szemben mindazonáltal számos szerző felvetette annak a lehetőségét, hogy a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés mégiscsak anyagi jogerőhatással bír. Közös kiindulópontjuk, hogy az ügydöntő végzések a vádról határoznak, melyeknek két csoportja a megszüntető végzés és a tárgyalás mellőzésével meghozott végzés. A megszüntető végzés legfontosabb joghatása, hogy a bíróságnak az adott ügy érdemi megvizsgálására vonatkozó jogai és kötelezettségei megszűnnek.¹⁵⁷

Kadlót Erzsébet szerint a törvényes vád hiánya miatti másodfokú kasszációs határozatnak kétséges a joghatása, ugyanis a törvény nem ír elő kötelezettséget az eljárás megismétlésére, ugyanakkor nem gördít akadályt az ismételt vádemelés elé sem. Ebből következően a vádlott számára egy bizonytalan helyzet áll elő, hiszen akár egy több éve elhúzódó eljárás ellenére a hatályon kívül helyezés folytán még mindig nem lehet biztos abban, hogy ügye befejeződött-e. Az természetesen kétségtelen, hogy „a törvényes vád hiánya miatti megsemmisítő döntésnek nincs tartalmi *res iudicata* hatása”, hiszen a bíróság nem a vádról, hanem a vád eljárásjogi előfeltételének hiányáról döntött. A szerző megítélése szerint nem lenne kizárt egy olyan jogalkotói döntés sem, hogy az ilyen határozat meghozatalát az esetek túlnyomó többségében végleges eljárási akadálynak tekintsük.¹⁵⁸

Király Tibor az eljárást megszüntető végzést az ügydöntő határozatok csoportjába sorolja, és úgy fogalmaz, hogy az ilyen végzéssel megszüntetett ügyben – a rendkívüli perorvoslatokat kivéve – további büntetőeljárásnak nincs helye.¹⁵⁹ Meglátása szerint az ügydöntő határozatok a vádról, a büntetőjogi főkérdésről, tehát a bűnösségről illetve „ártatlanságról” döntenek, vagy pedig a megindult büntetőeljárás véglegesen lezárják. Amennyiben jogerőre emelkednek, beállnak azok a joghatások, amelyek az ítélt dologhoz (*res iudicata*) fűződnek.¹⁶⁰ Ezt a globális megközelítést a gyakorlat azonban nem minden esetben igazolja. Eleget a nyomozási bíró nyomozás folytatását elrendelő határozatra gondolni pl. akkor, amikor kiderül, hogy az üzletszerűség hiányában megszüntetett nyo-

¹⁵⁶ 33/2013. (XI. 22.) AB határozat

¹⁵⁷ Móra: i. m. 108. o.

¹⁵⁸ Kadlót: i. m. 65–66. o.

¹⁵⁹ Király T.: i. m. 439. o.

¹⁶⁰ Király T.: i. m. 490. o.

¹⁵⁴ Móra Mihály: *A büntetőeljárás megszüntető végzés jogerőhatásáról*. 109. o. Magyar Jog, 1959/4. 108–110. o.

¹⁵⁵ Lásd: 140. lj.

mozás lezárását követően válik ismertté, hogy a terhelt cselekményét mégis rendszeres vagyoni haszon-szerzésre törekedve követte el.

Majoros Tímea szintén a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés anyagi jogereje mellett teszi le a voksát. Meglátása szerint a megszüntető végzés azért bír anyagi jogerővel, mivel a Be. ezt a végzéstípust nem kezeli a többitől eltérően, a végzés jogerejére nincsen különleges szabály. Mindezt azzal is igazoltnak véli, hogy a terhelt kártalanításra jogosult, amennyiben a bíróság a törvényes vád hiánya miatti „végleges hatályú” megszüntető határozatot hozott.¹⁶¹ A kifejtettek meglátásom szerint már csak azért is tűrik a vitát, mivel a szerző az eljárás megszüntetésének okai között nem differenciál. Bár az ügydöntő végzések valóban a vádról határoznak, azonban nem lehet elsiklani a felett, hogy a bíróság a vádat érdemben nem bírálja el, éppen az ellenkezőjét állapítja meg, vagyis hogy a vád a bírósági eljárás lefolytatására alkalmatlan.

Ugyancsak nem tekinthető meggyőzőnek a szerző azon érvelése, hogy mivel az ügyésztől elvárható, hogy tevékenységét magas szinten művelje, neki kell viselnie annak a kockázatát, hogy hibát vétett a vádemelés során.¹⁶² A törvényes vád feltételeinek hiánya miatt hozott megszüntető végzéssel érintett vád a tanulmányban hivatkozottakkal ellentétben semmiképpen nem tekinthető „próbavádemelésnek”,¹⁶³ amelynek bármely okból történő sikertelensége miatt kizárt lenne, hogy az ügyész „kapjon még egy lehetőséget” az alaki és tartalmi szempontból megfelelő vád benyújtására. A legalitás elvéből adódóan az ügyészségnek alkotmányos kötelessége, hogy a bűncselekmények elkövetőivel szemben érvényesítse az állam büntetőigényét, amelyet nem gátolhat meg az, ha első körben valamely szakmai hiányosság vagy tévedés miatt nem szerkesztett törvényes vádiratot. A kérdés jelentőségének érzékletessé tételéhez érdemes azt az extrém példát felhozni, hogy nyilván mély döbbenet tárgyát képezné, ha az emberölés büntettének vádlottja pusztán azért úszhatná meg a büntetőjogi felelősségre vonást, mert az ügyész által benyújtott vádirat első ízben alaki vagy tartalmi szempontból nem volt legitim.

Király Eszter szerint a megszüntető végzés és a felmentő ítélet egyenértékűségének hiánya ellentétbe kerülhet a vádlott érdekeivel, amennyiben a felmentő ítélet és a megszüntető végzés jogereje között különbséget teszünk.¹⁶⁴ A szerző véleményének értékelése körében elsőként figyelemmel kell lenni arra a jelentős különbségre, hogy jogerős felmentő ítélet esetén a bíróság többek között azt állapítja meg, hogy a vádlott terhére rótt cselekmény nem bűncselekmény, a

bűncselekményt nem ő követte el, illetve nem bizonyítható, hogy a bűncselekményt ő követte el. Ezen bírósági döntések a vádlott felelősségét érdemben bírálják el, és amennyiben a határozat jogerős, azt már csak szűk körben (perújítás, felülvizsgálat) lehet vitatni. Ellenben amennyiben a bíróság az eljárást megszünteti, úgy a vádról érdemben nem határoz. Az a tény, hogy eljárás megszüntetésére alapot adó ok észlelése esetén elsődlegesen megszüntető döntést és nem felmentő ítéletet kell hozni, még nem áll a szemben a vádlott érdekével, hiszen nem szabad megfélemlíteni arról, hogy a törvényes vád hiányában lefolytatott eljárás maga sem lenne törvényes. Az természetesen nem vitatható, hogy a vádlott érdekét nyilvánvalóan az szolgálná, ha a megszüntető végzésnek anyagi jogereje is lenne, mivel ilyenkor lényegében véglegesen elkerülhetné a büntetőjogi felelősségre vonást.

Móra Mihály ugyanakkor éles különbséget tesz aszerint, hogy a megszüntetés oka anyagi jellegű-e, ugyanis ilyenkor a megszüntetéshez már az új eljárást kizáró jogerőhatás járul. Ha pl. a terhelt meghalt vagy 10 éves, a határozat anyagi jogi megállapításokon alapul, ami a helyzetet véglegesen rendez. Ilyen esetekben ugyanis a büntetés, mint anyagi jogi kategória kizárt.¹⁶⁵ Ebből következően nem minden ügydöntő határozat rendelkezik anyagi jogerőhatással.

A fentiek Majoros Tímea álláspontjával összevetve arra a következtetésre juthatunk, hogy a törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés is jogerőre képes ügydöntő határozat, jöllehet anyagi jogerő nem társul hozzá. Negatív jogerőhatása abban érhető tetten, hogy érvényesül a *ne bis in idem* elve, tehát azonos vád alapján nem indulhat a terhelttel szemben büntetőeljárás, míg pozitív jogerőhatása, hogy a döntés végleg irányadó, nem vitatható.

Az anyagi jogerő problematikájának megválaszolása kapcsán elsőként azt a megállapítást tehetjük, hogy a fogalom meghatározása a jogirodalomban láthatóan nem egységes, és ebből következően az egyes szerzők az eljárást megszüntető végzés joghatását is eltérően ítélik meg. Az egyik fő irányvonal szerint az anyagi jogerő egy adott kérdésben a végleges és legfeljebb rendkívüli perorvoslással támadható határozat meghozatalát jelenti, amikor is a konkrét döntés tartalmára nézve nem lehet a jövőben újabb eljárást indítani. Ez a felfogás a *ne bis in idem* elv tágabb értelmezését adja, míg a szűkebb szerint – amely az anyagi jogerő koncentráltabb megközelítése – az ügyet lezáró döntés kizárja, hogy az adott tárgykörben bármilyen okból újabb eljárás induljon, tehát a megváltoztathatatlansághoz a büntetőjogi felelősség végérvényes elbírálását kapcsolja.

A két álláspont közös eredője, hogy a döntés véglegességét helyezik a fogalom-meghatározás középpontjába azzal, hogy a vádlottal szembeni újabb eljárás tilalmát írják elő. A törvényes vád hiányában történő megszüntető végzés jogerejére vetítve az előbbieket

¹⁶¹ Majoros: i. m. 32. o.

¹⁶² Lény Miklós alkotmánybíró is ezt a gondolatmenetet követi a 33/3013. (XI. 22.) alkotmánybírói határozathoz készített különvéleményében, amikor is kifejti, hogy a Be. szabályaiból nem vezethető le az ismételt vádemelés lehetősége, jogállamban pedig a büntetőigény érvényesítésének a kockázata az államot terheli. Helyteleníti, hogy egy ügyészi döntés feloldhatja egy bírósági döntés *res iudicata* hatását.

¹⁶³ Majoros: i. m. 33. o.

¹⁶⁴ Király: i. m. 169. o.

¹⁶⁵ Móra: i. m. 110. o.

az a következtetés vonható le, hogy a tágabb álláspont szerinti anyagi jogerő pusztán annyit jelent, hogy azonos tartalmú vád (azaz a törvénytelen) vád alapján nem lehet újból a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezni. Ha az anyagi jogerőt ilyen értelemben fogjuk fel, akkor ebből a szempontból lehet anyagi jogerőt tulajdonítani a megszüntető végzésnek. Ezzel szemben, ha az anyagi jogerőt úgy definiáljuk, hogy az annak alapjául szolgáló határozat a büntetőjogi felelősséget végérvényesen elbírálja, és a büntetőjogi főkérdést vitathatatlanul eldönti, úgy a megszüntető végzésnek anyagi jogereje nem lehet. Az ilyen végzés ugyanis legfeljebb a büntetőeljárás lefolytatásának akadályát állapítja meg, anélkül, hogy a terhelt cselekményét érdemben elbírálná. Meglátásom szerint az anyagi jogerő ezen utóbbi szűkebb értelme a helyes, azaz az ügy végleges eldöntésének kritériuma és az újabb büntetőeljárás tilalma csak a vádról érdemben döntő határozatokhoz, így az ítélethez és a tárgyalás mellőzésével meghozott végzéshez köthet, ekként a megszüntető végzésnek anyagi jogereje nincsen.

13. A védelemhez való jog

13.1. A védelemhez való jog eljárásjogi jelentősége

A terhelt jogállásában, így a védekezés eszközeit felvonultató eljárási garanciákban messzemenőig tükröződik egy állam jogállamiságának színvonala, amelynek büntető eljárásjogi szempontjából egyik „elsődleges minősítő jegye” a védelemhez való jog.¹⁶⁶ A büntető igazságszolgáltatás ugyanis csak akkor lehet tisztességes és teljes, ha nemcsak a bűncselekmény és az elkövető felderítésére fókuszál, hanem annak keretében a terhelti jogok is hatékonyan érvényesülnek.

A tisztességes eljáráshoz való jog egyik alappillére tehát a védekezés széles körű lehetőségének a biztosítása.¹⁶⁷ A jog tartalmának elemzése körében lényeges elsőként kiemelni azt, hogy annak pusztán egyik részjogosítványa a védőhöz való jog, amelyet gyakran magával az alapelvvel azonosítanak. Ennek oka abban keresendő, hogy a Be. alapvetően ilyen kontextusban tér ki a jogintézményre, azonban azt az eljárási törvény további rendelkezéseivel összefüggésben és a terheltet megillető alkotmányos jogok tükrében is vizsgálni kell.¹⁶⁸ Az alapelv célja kétség kívül a vád ténybeli és jogi megcáfolása, illetőleg a vádban foglaltaknál enyhébb jogkövetkezmények kiharcolása a vádlott számára.¹⁶⁹

A védelem érvényesülésének intézményét mind-

¹⁶⁶ *Béres: i. m. 31. o.*

¹⁶⁷ *Nagy Anita: Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata.* 349. o. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXVIII. (2010) 341–369. o.

¹⁶⁸ *Fenyvesi Csaba: A védői tevékenység alkotmányos és alapelvi vonatkozásai.* In: Tóth Mihály (szerk): *Büntető eljárásjogi olvasókönyv.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 163–164. o.

¹⁶⁹ *Nagy Lajos: i. m. 429. o.*

azonáltal nemcsak különböző nemzetközi egyezmények és alkotmányos normák biztosítják,¹⁷⁰ hanem az alkotmányos büntetőeljárás egésze. Ez bújik meg az eljárási feladatok megoszlásának elvében a védelem, mint önálló eljárási funkció elismerésével, valamint a tisztességes eljárás keretében a „fegyverek egyenlősége” elvének (kontradiktórium) garantálása mögött.¹⁷¹ A kontradiktórium eljárás biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy bármely tény- és jogkérdésben véleményt formálhasson és állást foglalhasson.¹⁷² Ebből adódóan a védelemhez való jog és a „fegyverek egyenlőségének” elve a tisztességes eljáráshoz való jog körébe tartozó elemek, amelyek egymással szoros összefüggésben állnak, és akként érzékeltethetőek a legszemléletesebben, hogy „a védelemnek illetve a vádnak legalább egymással összemérhető súlyú eszközökkel kell rendelkeznie az igazságszolgáltatás működése,” így a bizonyítási eljárás során.¹⁷³

A védelemhez való jog egyben a büntetőügyben eljáró hatóságokra és bíróságokra is kötelezettségeket telepít, hiszen az eljárás egésze alatt biztosítaniuk kell, hogy a terhelt élhessen a törvényben megállapított jogaival.¹⁷⁴ Ennek keretében a hatóságoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a vádlott a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje, az azzal kapcsolatos álláspontját kifejtthesse, az igénnyel szembeni érveit felhozassa, valamint a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és indítványait előterjeszthesse.¹⁷⁵ Ebből következően a védekezéshez való jog egyedi szinten a konkrét eljárási jogok formájában ölt testet.

Az alapelv összességében akkor tud kiteljesedni, ha a büntetőeljárási szabályok megteremtik annak a feltételeit, hogy a terhelt igénybe vehesse a védekezéshez törvényesen rendelkezésre álló eszközöket. A védelem, legyen szó akár a terhelt személyes vagy védő útján gyakorolt védekezéséről, akkor működhet igazán hatékonyan, ha az érintett tisztában van a vád tárgyát képező bűncselekmény törvényi tényállása által behatárolt bizonyításra szoruló tényekkel. Elengedhetetlen tehát az aktuális vád tartalmának ismerete, és hogy a megvádolt személy megfelelő eszközökkel rendelkezessen a vádban foglaltak vitatására, cselekménye súlyának enyhítésére.¹⁷⁶

Bár az officialitás elvéből következően a vádlott bűnösségét a vádlónak kell bizonyítani, mégis a védelemnek aktív módon közre kell működnie a bizonyítási

¹⁷⁰ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikk 3. pontja szerint az ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek joga van ahhoz, hogy személyesen vagy az általa választott védő útján védekezhessenek.

¹⁷¹ *Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról.* Pécs, 2001. www.ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/fenyvesi-csaba/fenyvesi-csaba-vedes-ertekezes.pdf (letöltési idő: 2015. augusztus 05.) 47–48. o.

¹⁷² 6/1998. (III. 11.) AB határozat

¹⁷³ *Sulyok Tamás: Az ügyvédi hivatás alkotmányjogi helyzete. PhD-értékezés.* Szeged, 2012. (<http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=13423>) 78. o.

¹⁷⁴ *Herke: i. m. 31. o.*

¹⁷⁵ *Fenyves: i. m. 49–50. o.*

¹⁷⁶ *Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán: Büntető eljárásjog.* HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2003. 44. o.

eljárásban. Jóllehet a vádlott adott esetben él a hallgatáshoz való jogával, a védelem mégis alakítója kell, hogy legyen a büntetőeljárásnak a vádat gyengítő és a vádlott védekezését erősítő bizonyítási indítványok előterjesztésével. Mindez csak akkor érvényesülhet kellőképpen, ha a védelem pontosan tudja azt, hogy mivel szemben védekezhet, a vádban felhozott mely tényeket és jogi álláspontot teheti kétségessé.¹⁷⁷ A védelem a vád meggyengítésére vagy megsemmisítésére irányul, ezért természetesen ahhoz kell igazodnia. A vád törvényessége ily módon kardinális jelentőségű abból a szempontból, hogy a vád és annak esetleges módosításai kijelölik a terhelt védekezésének kereteit; a terhelt a vádban foglaltak pontos tartalma ismeretében tud felkészülni a tárgyalásra, és előterjeszteni bizonyítási indítványait.

13.2. Az eltérő jogi minősítés és a védelemhez való jog összefüggései

Baumgarten Izidor szavaival élve, a büntetőeljárás során „gondoskodni kell arról is, hogy a vádlott a vád minden modificatiojára elkészülhessen és meg legyen óva oly meglepetésektől, melyek a vádhatározattól való legkisebb eltérésénél is elkerülhetetlenek. Párhuzamban a vád kiterjesztésével tért kell adni a védelem eszközeinek megfelelő kifejtésére. Mihelyest a tett más jogi fogalom alá kerül, alkatrészeinek jelentősége gyökeres változáson megy keresztül. A mi előbb legnagyobb fontosságú volt, mellékkörülménnyé válik és az imént figyelemre sem méltatott adatok határozottan előtérbe nyomulnak. Míg a védelem alig törődött ilyen látszólag mellékes terhelő adatok megcáfolásával és minden erejét más helyen összpontosította, egyszerre kitűnik, hogy éppen ezen elhanyagolt körülményekből meríti a támadás főerejét.” Sérül a vádlott védekezéshez való joga, ha „néhány esetben csak akkor hallja meg a vádat, amikor az ítéletet kihirdetik.”¹⁷⁸

Vargha Ferenc is akként vélekedik, hogy „valóságos categoricus imperativusa a vádelvnek az, hogy a vádlott ítélethozás előtt ismerje, tudja, mi ama tett és mely ama bűncselekmény, mely miatt bünvádi felelősségre vonják, mert e nélkül legszentebb jogától, a védelem gyakorlásától volna megfosztva.”¹⁷⁹

A múlt század elején megfogalmazott követelményt a Be. 321. § (4) bekezdésében – a *Dallos kontra Magyarország* ügynek köszönhetően – a jogalkotó is előírta, amikor akként rendelkezett, hogy amennyiben felmerül, a bíróság állapítsa meg a vádtól eltérő minősítés lehetőségét az érdemi döntés meghozatala előtt, és ily módon biztosítson lehetőséget a védelemnek a

védekezéshez való felkészülésre.¹⁸⁰ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) álláspontja szerint ugyanis rontja a védekezés esélyeit az, ha a vádlott pusztán az ítélet rendelkező részének kihirdetésekor szembesül az eltérő minősítéssel, amely tudatában esetlegesen más vagy részben eltérő védekezést tervezhetett volna elő. A *Block kontra Magyarország* ügyben az EJEB ugyancsak elvi élel hangsúlyozta, hogy amennyiben a vádlott a vád és a minősítés megismerésének jogát az ítélethozatal előtt nem gyakorolhatja, sérül a védelemhez való jog, ezért a vádlottnak minden esetben részletes tájékoztatást kell kapnia az ellene felhozott vád természetéről és okáról, hogy védekezését megfelelően előterjeszthesse.¹⁸¹

A vádtól eltérő, merőben más ítéleti minősítés komoly aggályokat vethet fel, hiszen a vádlottnak az ítélet kihirdetésekor meglepetésszerűen megismert új minősítés vonatkozásában érdemi védekezésre, különösen a jogi érvek, ellenérvek kifejtésére nem volt lehetősége. A Fenyvesi–Herke–Tremmel szerzőtrío szerint a bíró akkor jár el helyesen, ha nemcsak a tárgyalás előkészítése során, hanem a tárgyaláson is egy ún. közbelső végzést hoz a vádtól eltérő minősülés lehetőségéről. A szerzők kifejtik azt is, hogy amennyiben a felvett bizonyítás eredményéhez képest „többletminősítés” lehetősége merülne fel, úgy a tisztességes eljárás feltételeinek biztosítása érdekében az ügyészről elvárható, hogy a vádat kiterjessze, ennek hiányában a bírónak végzéssel célszerű megállapítania a vádtól eltérő minősülés lehetőségét.¹⁸² Többletminősítés esetén mindazonáltal figyelemmel kell lenni a tettazonosság követelményére is, ugyanis a vádban foglaltaktól lényegesen eltérő cselekmény miatt a vád megváltoztatása hiányában a bíróság a vádlott büntetőjogi felelősségét a súlyosabb bűncselekményben nem állapíthatja meg.

Az eltérő jogi minősítés természetesen jelentős kihatással van a védelmi taktika kialakítására is, így nélkülözhetetlen a kérdés ilyen szempontból való vizsgálata is. Elsőként felmerülhet, hogy szükséges-e egyáltalán a tárgyalás előkészítése során, vagy később minden esetben végzést hozni arról, hogy a cselekmény a vádtól eltérően miként minősülhet. Ennek elmaradása véleményem szerint alapvetően relatív eljárási szabálysértés, amely komoly relevanciával akkor bír, amikor ebből adódóan a bíróság abszolút hatályon kívül helyezési okot képező eljárási hibát is vét. Ilyen fordulhat elő pl. akkor, ha a cselekmény önbíráskodás helyett rablásnak minősülhet, és így a tanácsban való eljárás hiányában a bíróság nem volt törvényesen megalkotva. Megeshet az is, hogy a bizonyítási eljárás során feltárt tényekből arra lehet alappal következtetni, hogy a költségvetési csalás bűnsegédjeként megvádolt orvos a fogyatékosági támogatás igényeléséhez szük-

¹⁸⁰ EJEB 2001. 29082/95.

¹⁸¹ Farkas Henrietta Regina: *A tisztességes eljárás főbb részjogosítványainak érvényesülése a büntetőeljárásban. (A magyar büntetőeljárás az európai emberi jogi bíráskodás mérlegén)* 18–19. o. Büntetőjogi Szemle, 2014/1. 11–19. o.

¹⁸² Fenyvesi et al.: i. m. 504. o.

¹⁷⁷ Bérces: i. m. 32. o.

¹⁷⁸ Baumgarten: i. m. 39–40. o.

¹⁷⁹ Balogh et al.: i. m. 413. o.

séges hamis szakorvosi igazolás kiadásáért ellenszolgáltatást is elfogadott, így cselekménye már vesztegetésként értékelhető, tehát az eljárás hatásköri hibában szenved. Ekkor kétség kívül a bíróság alapvető kötelessége, hogy az eltérő jogi minősítést megállapítsa.

A fent kifejtettekkel összhangban, amennyiben a bíróság a vádtól eltérő minősülés lehetőségére – közvetlenül abszolút eljárási szabálysértést nem eredményező módon – elmulasztja felhívni a figyelmet, kizárólag relatív eljárási szabálysértést követ el. A kialakult gyakorlat szerint, ha a bíróság a vádban foglalt jogilag releváns – a terhelt és védője előtt kezdettől fogva ismert – tényekre felvette a bizonyítást, a védelemhez fűződő jog a minősítés megváltoztatása ellenére sem sérül.¹⁸³ Ilyenkor ugyanis az ítéleti minősítésben foglalt bűncselekmény tényállásának megállapítása szempontjából fontos bizonyítási cselekményeket a bíróság elvégezte, azaz a jogi minősítést megalapozó tényekkel kapcsolatos bizonyítási indítványok megtételére a védelemnek lehetősége volt. Ellenben, ha a bíróság a rendelkező részben foglalt bűncselekmény megállapítása szempontjából releváns tényeket nem tárta fel, és nem folytatta le a szükséges és lehetséges körben a bizonyítást, az ítéleti tényállás meglapozatlan lesz, amely adott esetben az elsőfokú ítélet felderítetlenség okán történő hatályon kívül helyezéséhez vezethet.

14. Záró gondolatok

A törvényes vád fogalmának értelmezése körül kialakult viták még bizonyosan hosszú ideig foglalkoztatják mind az elméleti, mind a gyakorló jogászokat, azonban mindenképpen érdemes leszögezni, hogy a terhelt joghelyzetét megerősítő eljárásjogi garanciák tükrében a probléma pusztán látszólagos. A vád tartalmi legitimitását érintően a legneuralgikusabb kérdés talán a jogi minősítés problematikája. Természetes elvárás és egyben jogszabályi követelmény is a vád tárgyát képező bűncselekmény valamely konkrét törvényi tényállás alá szubszumálása, amelynek mind a vádiratban, mind a módosított vádban szerepelnie kell. Ennek ellenére – osztva a bírói gyakorlatban kialakult álláspontot – a jogi minősítés mégsem a vád törvényességének, hanem inkább az eljárás tisztességes voltának kritériumaként fogható fel. A törvényes vád funkciója ugyanis az, hogy az eljárás kereteit kijelölve irányt szabjon a bizonyításnak, ily módon pedig alkalmasnak kell lennie arra, hogy a terhelt megismerhesse, mely cselekmény kapcsán terjesztheti elő a védekezését. Ezen minimális feltétel teljesülésének hiányában a vád határai esetlegesek, míg a védekezés sarokpontjai bizonytalanok maradnak, ezért a vád alkalmatlan lesz a bírósági eljárás lefolytatására.

Más a helyzet akkor, ha a vádló elmulasztja a felrótt

bűncselekményt jogilag értékelni. A különbség abban rejlik, hogy a vádlott ilyenkor is tisztában van azzal, hogy mely jogellenes és büntetendő magatartása miatt kívánják felelősségre vonni, jöllehet védekezésének irányát és esélyeit jelentősen befolyásolhatják a konkrét jogi minősítés függvényében bizonyításra szoruló tények. A jogalkotó ennek az érdeknek a jelentőségét ismeri el akkor, amikor a vádirat kellékei között kifejezetten felsorolja a bűncselekmény jogi minősítését, és akkor is, amikor az eljárás megszüntetésének jogkövetkezményét írja elő arra az esetre, ha az ügyész a bíróság felhívása ellenére azt nem pótolja. Természetesen joggal várható el az ügyésztől, hogy a törvényes vád fogalmi eleminek megfelelő tartalommal, valamint a vádirat kellékeinek megtartásával emeljen vádat, és azt a bizonyítás aktuális eredményéhez képest módosítsa.

Bár a vád törvényességét közvetlenül nem érinti, mégis a védelem hatékony érvényesülését biztosítja az, hogy a bíróság a tárgyalás előkészítésének szakaszától kezdődően megállapíthatja a vádtól eltérő minősülés lehetőségét, amely az európai emberi jogi ítélkezés irányvonala szerint a tisztességes eljárás feltételeinek megteremtése érdekében minden esetben kívánatos. Ily módon a terhelt az ügyész jogi megítélésétől eltérő bírósági állásponttól is képet kaphat, és annak tükrében alakíthatja ki, vagy át a védelmi taktikát. Mindennek alapvető feltétele a tettazonosság szempontjának messzemenőig történő tiszteltben tartása és a vád kimerítésének kötelezettsége továbbá az is, hogy a bíróság a vádon ne terjeszkedjen túl.

Jöllehet a törvényes vád hiánya az eljárás mérlegelést nem tűrő megszüntetését vonja maga után, az nem eredményezi a megszüntető végzés anyagi jogerejének megteremtését. Mint ahogy már fentebb is kiemelésre került, a bíróság ezen megszüntetési ok észlelésekor az ügyet érdemben nem bírálja el, hiszen a vád olyan súlyos hibában szenved, hogy az a bíróság további vizsgálódásának lehetőségét kizárja. Következésképpen a vádlott a büntetőjogi felelősségre vonást csak addig kerülheti el, amíg a törvényi feltételeknek mindenben megfelelő vádiratot az ügyész újból be nem nyújtja.

Utalva a tanulmány esszenciáját adó mottóban megfogalmazott gondolatra, bármely jogintézményt érintő jogdogmatikai vita kétség kívül a tudomány előbbre vitelét szolgálja, azonban nem szabad megfélemlíteni arról, hogy a jogi szabályozás mögött mindig megbújik egy konkrét cél, amelynek fényében az adott kérdés értelmezendő. Ez természetesen érvényes a vád törvényessége kapcsán felmerült eltérő jogi álláspontokra is. A büntetőeljárást ennek fényében – az anyagi igazság felderítése érdekében – úgy kell lefolytatni, hogy a vádlottnak lehetősége legyen védekezését a leghatékonyabb módon előterjeszteni. Eljárási törvényünk a vád törvényességi kritériumainak megfogalmazásával, a vádirat kellékeinek felsorolásával és a bűncselekmény jogi minősítésének változásából adódó eljárási feladatok meghatározásával hozzájárul ezen célkitűzés megvalósításához. ■